

Araştırma Makalesi

Putin Dönemi Türkiye-Rusya İlişkileri (2000-2008)

Hasan Tefvik Güzel*

(ORCID: 0000-0002-9404-9803)

Makale Gönderim Tarihi

07.11.2023

Makale Kabul Tarihi

29.02.2024

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Güzel, H. T., "Putin Dönemi Türkiye-Rusya İlişkileri (2000-2008)", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9/1 (Mart 2024): 728-770.

APA: Güzel, H. T. (2024). Putin Dönemi Türkiye-Rusya İlişkileri (2000-2008). *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9 (1), 728-770.

Öz

Tarihî süreç içerisinde oldukça fazla sayıda çatışma yaşayan Türk ve Rus yönetimleri 2000'li yıllardan itibaren çatışmadan uzak bir ilişki ağı geliştirmişlerdir. Her ilişkinin sahip olduğu tarihî geçmiş muhakkak ki geleceğine tesir etmektedir. Bu tesirin olumlu yönde olması adına hem Rus hem de Türk yetkililer 2000'li yıllardan itibaren büyük çaba sarf etmektedirler. İlişkilerini çatışma ve rekabetten uzak bir şekilde işbirliği ve ortaklık temeli üzerinde ilerleten iki ülke uzlaşmazlıklarını ana gündem maddesi yapmaktan uzak bir tavır sergilemişlerdir. Geçmişteki çatışmaların üzerine inşa edilen soğuk ilişkiler ağına rağmen günümüze kadar uzanan kapsamlı ve sıcak ilişkilerin hangi konular üzerinden nasıl var edildiği ise şüphesiz önem arz etmektedir. Bu çalışma içerisinde de Türkiye ile Rusya'nın günümüze kadar uzanan bu sıcak ilişki ağının temelini teşkil eden 2000-2008 yılları arasındaki gelişmeler ele alınarak incelenmektedir.

* Öğr. Gör., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Rektörlük, Türkiye, hasan.guzel@bilecik.edu.tr.

Lecturer, Bilecik Şeyh Edebali University, Rectorate, Turkey.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Rusya, Putin, 2000'li Yıllar, Enerji.

Turkey-Russia Relations during the Putin Era (2000-2008)

Abstract

Turkish and Russian administrations, which have had many conflicts in the historical process, have developed a conflict-free relationship network since the 2000s. The historical past of every relationship definitely affects its future. Both Russian and Turkish authorities have been making great efforts since the 2000s to ensure that this effect is positive. The two countries, which have developed their relations on the basis of cooperation and partnership, away from conflict and competition, have exhibited an attitude away from making their disagreements the main agenda item. Despite the cold network of relations built on the conflicts of the past, it is undoubtedly important how and on which issues the comprehensive and warm relations that continue to present have been established. This study discusses the developments between 2000-2008, which formed the basis of this warm relationship network between Türkiye and Russia that extends to the present day.

Keywords: Türkiye, Russia, Putin, 2000s, Energy.

Giriş

Türk ve Rus yönetimleri özellikle Soğuk Savaş süresince uluslararası arenada cereyan eden gelişmeler karşısında birçok kez karşı karşıya gelmişlerdir. Zira her iki ülkenin karşı tarafa yönelik algısı Türkiye tarafından; Rusya'nın Karadeniz'den Kafkasya'ya, Balkanlar'dan Doğu Avrupa'ya kadar uzanan geniş bir alanda iddia sahibi, yayılcı bir güç biçiminde tanımlandığı olumsuz bir söylemi hâkim kılarken, Rusya tarafından da Türkiye'nin tarih boyunca Pan-Türkist politikalarla Rusya'yı istikrarsızlaştırabilecek, Soğuk Savaş dönemindeki tercihi ya da konumuyla NATO ittifakının üyesi ve genelde ABD'nin Avrasya'daki piyonu olarak değerlendirilmiş ve olumsuz biçimde algılanması şeklinde

vücut bulmuştur.¹ Bu sorunlara rağmen her iki taraf da sıcak bir çatışmanın içine girmeksizin diplomasiyi işleterek Soğuk Savaş süresince karşılıklı resmî temaslarda bulunmaya devam etmişlerdir. Bu ziyaretlerin zirve noktaları ise Türkiye Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından 12-21 Kasım 1969'da, Sovyet Devlet Başkanı Podgorni tarafından 11-17 Nisan 1972'de ve Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından 11-16 Mart 1991 tarihlerinde yapılan ziyaretler olmuştur.² Ziyaretler bu şekilde devam ederken SSCB'nin yıkılması o dönem için Türk siyasetçileri ve diplomatları için askerî açıdan önemli bir düşmanın ortadan kalkması anlamına gelmiştir.³ Diğer taraftan yeni döneme dair iki yüz yıldan daha fazla bir süre aslı/birincil tehdit olarak görülen 'en büyük düşmanın' yarattığı tehdidin ortadan kalkıp kalkmadığı, eğer kalktıysa ortaya çıkan yeni aktörle, tarihsel birikimin şekillendirdiği güvensizlik algısıyla üretilen 'düşmanlık' söyleminin hâkim olmadığı farklı bir ilişkinin kurulup kurulamayacağıın karar alıcılar ve kamuoyu nezdinde tartışıldığı bir geçiş dönemi de yaşanmıştır.⁴ İkili ilişkiler noktasında böylesi bir ikilem ile karşı karşıya kalan Türkiye, kuzeyinde kendisine sorunlar çıkaran çok güçlü bir ülkenin varlığını hissetmeyerek bölgesinde ve uluslararası arenada eskiye nazaran daha rahat hareket edebilme imkânına sahip olmuş ve SSCB sonrası ortaya çıkmış olan Türk Cumhuriyetleri ile de sıkı siyasî-ekonomik-kültürel-sosyal vb. ilişkiler geliştirebilmeye matuf adımlar atmıştır. SSCB'nin ardılı olan Rusya Federasyonu ise Türkiye'yi bu yeni cumhuriyetlerle ilişki kurup, beraber hareket edebilme potansiyelinden dolayı bölge üzerinde bir rakip olarak görmüş ve SSCB sonrası bölge politikasını da buna göre şekillendirmiştir. Bu bağlamda 5 yeni bağımsız Türk Cumhuriyeti 7 Aralık 1991'de üyelerin bağımsızlığı ve işbirliği ilkelerine dayalı bir bütünleşme şeklinde Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Beyaz Rusya öncülüğünde kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) 21 Aralık 1991'de dâhil olmuştur.⁵ Böylece

¹ Mitat Çelikpala, "Rekabet ve İşbirliği İkileminde Yönünü Arayan Türk-Rus İlişkileri", *Bilig*, 72 (2015), s.119.

² Serkan Kekevi, *Batı'nın Çöküşü ve Türk Dış Politikası*, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, 2004, s.223-224.

³ Ertan Efegil, "Türk-Rus İlişkileri: Bölgesel İşbirliği veya Stratejik Kazanç?", *21.yy.'da Türk Dış Politikası*, Ed: İdris Bal, AGAM Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2006, s.372.

⁴ Mitat Çelikpala, *a.g.m.*, s.122.

⁵ Fırat Purtaş, *Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu*, Platin Yayıncılık, Ankara, 2005, s.57-59.

Rusya SSCB'nin arkasından onun hüküm sürdüğü topraklar üzerinde nüfuzunu devam ettirmeye ve başka bir bölgesel veya küresel gücün müdahalesi ihtimalini engellemeye çalışmıştır. Türkiye ise yeni bağımsızlığını kazanmış olan bütün Türk Devletlerini desteklemiş, onların diğer dünya devletleri ile ilişki kurmalarına yardımcı olmuştur. Bunun yanında Türkiye siyasî, kültürel, sosyal, ekonomik vb. alanlarda ortak hareket etme temelinde gayri resmî de olsa bir Türk Birliği oluşturabilmek adına 1993 yılında Türk Kurultayı düzenlemiş ancak bu çabasından umduğunu bulamamıştır. Bunun ardından aynı yıl içerisinde Rusya SSCB sonrası bağımsızlıklarını kazanan yeni ülkelerin bir anlamda kendi nüfuz alanı olduğunu vurgulayan 'Yakın Çevre' doktrinini ortaya atmıştır. Bu doktrin Türkiye'nin Türk Kurultayı başlığı ile oluşturma gayreti gösterdiği olası bir Türk Birliği girişiminin önüne de set vurmuştur. Zira Türk üst düzey yetkililer ve Kurultaya katılan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri yöneticilerinin Türk Kurultayı'nın bir Pan-Türkist girişim olmadığını açıkça beyan etmiş olmalarına rağmen Rusya bu doktrini olası bir Türk Birliği oluşumuna engel teşkil etmesi mahiyetinde uygulamaktan geri durmamıştır.⁶ Boris Yeltsin yönetiminde şekillendirilmeye çalışılan bu yeni doktrinin resmen kayıtlara geçmesinin ardından Rusya BDT ülkeleri ile sadece 1993 yılında 47'si askerî işbirliği, 17'si askerî teknoloji alanında ortaklık olmak üzere 72 iki taraflı anlaşma imzalamıştır.⁷ BDT ülkeleri üzerinde askerî, siyasî, idarî ve ekonomik alanlarda baskı kuran Rusya'nın hamleleri devam ederken Türkiye'nin siyasî açıdan en sıkı ilişki içerisinde bulunduğu Azerbaycan'ın lideri Ebulfeyz Elçibey Haziran 1993'te bir darbe ile yönetimden uzaklaştırılmış ve yerine geçmişte SSCB idarî mekanizması içerisinde de görev almış olan 70 yaşındaki Haydar Aliyev gelmiştir. Henüz BDT'ye dahil olmayan Azerbaycan darbenin hemen ardından Eylül 1993'te Haydar Aliyev'in liderliğinde BDT'ye üye olmuştur.⁸ Böylece Türkiye'nin SSCB sonrası yeni Türk Cumhuriyetlerine yönelik geliştirmeye çalıştığı

⁶ Ayşegül Sever, "Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkilerinde Çatışma Rekabet ve İşbirliği", *Avrasya Dosyası*, 7/3 (2001), s.233.

⁷ A. Sait Sönmez, "Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Yeltsin Dönemi Rusya Federasyonu'nun Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleriyle İlişkileri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27 (2010), s.279.

⁸ Azerbaycan'ın BDT'ye üyelik süreci ile ilgili yaşanan gelişmeleri ele alan bir çalışma için bakınız: Araz Aslanlı, "Azerbaycan'ın BDT'ye Üyelik Sürecinde Temel Dinamikler", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (2017), ss.86-101.

politik açılımın en güçlü ortağı olarak görülen Azerbaycan da Rusya'nın doğrudan lideri olduğu bir oluşumun içerisinde dahil olmuştur.

Türkiye-Rusya ilişkilerini 1990'lı yıllarda şekillendiren bir diğer etken de her iki ülkenin de kendi terminolojisi ile toprak bütünlüklerini tehdit eden terörist eylemlerdir. Türkiye'nin maruz kaldığı PKK terörü ve Rusya'nın kendi toprak bütünlüğüne tehdit olarak değerlendirdiği Çeçen sorunu karşılıklı ilişkilerin konu başlıkları olmaya devam etmiştir. SSCB sonrası Kafkasya'da yaşanan siyasî-askerî-ekonomik gelişmelerde Türkiye'nin Rusya'ya muhalif bir tutum sergilemesi karşısında Rusya da Türkiye'ye karşı PKK'yı bir araç olarak kullanmaktan geri durmamıştır. Rus yönetimine karşı yüzyıllardır mücadele veren ve Türkiye'de de akrabaları bulunan Müslüman Çeçen halk Türk kamuoyunda desteklenilmesi gereken bir toplum olarak kabul görmesine rağmen Rusya'nın da PKK ile Çeçen Sorunu arasında benzerlikler kurmaya çalışması ve Çeçenistan'da Rus güvenlik güçlerine karşı silahlı mücadeleye katılanlar arasında Türk pasaportu taşıyan insanların Rusya tarafından tespit edilmesi Türkiye'yi bu tutumundan, kamuoyu nezdinde tam anlamı ile olmasa da yönetim nezdinde uzaklaştırmıştır.⁹ Günümüzde dahi halen PKK'yı bir terör örgütü olarak resmen tanımayan Rusya PKK'nın başkent Moskova'da toplantılar yapmasına izin vermiş hatta 1999 yılında yakalanması öncesinde Abdullah Öcalan'a sığınmacı statüsü verilmesi Rus Parlamentosu'nda tartışılmıştır. Tüm gelişmelere rağmen Moskova ile Ankara'nın bu konuları iki ülkenin toprak bütünlüğü ve iç işleri temelinde ele alarak değerlendirdikleri, 20. yy.'ın son beş yılı içerisindeki karşılıklı temaslarda terörizm ile mücadele odaklı ortak metinlere atılan imzalarından da anlaşılmaktadır.¹⁰

Rusya ve Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin önemli başlıklarından biri de enerji konusu olmuştur. Rusya'nın yer altı kaynakları bakımından zengin olması, Türkiye'nin yüksek oranda Rusya'ya bağımlı olması ve bu kaynakların boru hatları ile diğer ülkelere ulaştırılmasında Türkiye'nin bir köprü ve istasyon olmak istemesi enerji ile ilgili sürecin ana başlıkları olmuştur. Günümüz itibarıyla enerji odaklı gelişen karşılıklı bir işbirliği

⁹ Faruk Sönmezoğlu, *II. Dünya Savaşından Günümüze Türk Dış Politikası*, DER Yayınları, İstanbul, 2006, s.704-705.

¹⁰ Efe Çulha, "Türk-Rus İlişkilerinin Kronolojisi (1991-2017)", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3/2 (2016), s.288-289.

süreci söz konusu ise de 1990'lı yıllar içerisinde iki ülke de enerji başlığı altında sık sık karşı karşıya gelmişlerdir. Fakat özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısından başlamak üzere günümüze kadar uzanan süreç içerisinde doğalgazın Türkiye'nin ana enerji kaynağına dönüşmesi ve Rusya'nın da bu kaynağı sağlayacak başlıca güvenilir ortak olarak belirginleşmesi, iki ülke arasında rekabetle işbirliği arasında bir dengenin kurulması neticesini beraberinde getirmiş ve böylelikle Türkiye'nin büyüyen ekonomisinin ihtiyaç duyduğu enerjiyi sağlayabileceği güvenilir ortak olarak Rusya'yı keşfetmesi, Rusya'nın da Türkiye'yi hızla büyüyen bir pazar ve güvenilir bir müşteri olarak görmesi şeklinde uzun soluklu bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi ortaya çıkmıştır.¹¹

1990'lı yılları Rusya sadece Boris Yeltsin'in liderliğinde tamamlamışken Türkiye'de ise 1991 yılından 2002 yılına kadar 10 farklı iktidar değişikliği yaşanmıştır. Söz konusu koalisyon hükümetlerini kuran farklı ve rakip partiler arasındaki mücadeleler ve buna ek olarak ortaya çıkan uzlaşma ve ihtilaflar dış politika alanında ileriye yönelik projeksiyonlarda bulunmayı engellemiş ve bu süreç fazlasıyla bir sorun niteliği taşımıştır.¹² Bu durum da şüphesiz Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni uluslararası ortam içerisinde tüm dünya ülkelerinin süratle konumlarını belirlemeye çalıştığı bir dönemde Türkiye'nin yeni koşullar karşısında aktif bir aktör olarak sürece müdahil olmasına engel olmuştur. Türkiye ortaya çıkan bu yeni dönemin etkilerini kendi çevre ülkeleri nezdinde değerlendirmiş ve kuşkusuz bu değerlendirmede en büyük paylardan biri de SSCB'nin ardılı olan Rusya Federasyonu'na ait olmuştur. Boris Yeltsin yönetimindeki Rusya ile Türkiye'nin ilişkileri inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. 1992 yılında Başbakan Süleyman Demirel'in Moskova'da imzaladığı 'Rusya Federasyonu ile Türkiye Cumhuriyeti Arasındaki İlişkilerin Esasları Hakkındaki Antlaşma' SSCB sonrası süreçte iki ülkenin ilişkilerinin temelini teşkil etmiş ve bu antlaşma temelinde

¹¹ Mitat Çelikpala, *a.g.m.*, s.124.

¹² Binnur Özkeçeci Taner, "Koalisyon Hükümetleri ve Türk Dış Politikasının Oluşturulması", *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi*, Cilt 1, Ed:Ertan Efeğil, Rıdvan Kalaycı, Nobel Yayıncılık, 1. Basım, Nisan 2012, s.275.

90'lı yıllar içerisinde ekonomi, teknoloji, bilim, kültür, sağlık vb. alanlarda 20'den fazla antlaşma imzalanmıştır.¹³

1990'lı yılları jeopolitik nüfuz alanlarında ve ikili ilişkilerde 'kontrollü gerginlik ve rekabet' ortamı içerisinde geçiren Türk ve Rus siyasî yapıları¹⁴ 2000'li yıllara girerken çok büyük ve köklü değişimlere sahne olmaya başlamıştır. Bu minvalde ilk değişim Rusya'da yaşanmış ve 31 Aralık 1999 gecesi gerçekleştirdiği yeni yıl konuşmasında görevinden ayrılacağını ilan eden Boris Yeltsin'in yerine işaret ettiği Vladimir V. Putin¹⁵ 26 Mart 2000 tarihindeki devlet başkanlığı seçiminin ilk turunda %53 oy alarak Rusya Devlet Başkanı olmuştur.

Putin ile yeni binyıla adım atan Rusya'nın nasıl bir siyasî, ekonomik, askerî vb. yapı içinde varlığını devam ettireceği Putin'in kısa sürede sergileyeceği sert, istikrarlı ve kararlı politikaları ile su yüzüne çıkmıştır. Evvela Çeçenistan Sorunu'nu kendisi açısından sorun olmaktan çıkaran Putin, iç politik ortamda da oligarkların üzerine gidip onların Rus siyasetindeki etkilerini sona erdirmiştir. Dış politik açılımda ise ilk olarak ABD'nin Afganistan'a müdahalesine terörizm ile mücadele bağlamında destek olmuş, in ile başta şanghay işbirliği rgt (şİ) zerinden olmak üzere ilişkilerini geliştirmeye çalışmış, Avrupa lkeleri ile çeşitli alanlarda ilişkiler geliştirmiş, kendi nüfuz alanı olarak gördüğü bölge ülkeleri ile ekonomik ve askerî alanlarda işbirliğine gitmiş ve nihayetinde Türkiye ile de sıkı bir ilişki içerisine girmiştir. Özellikle ekonomik ve ticarî alanda geliştirilen ilişkilerin siyaset ve enerji bağlamında yakınlaşmaya dönüşmesi ile birlikte Rusya Türkiye'nin 2000'li yıllardaki dış politikasında karşılıklı ilişkilerini en fazla geliştirdiği ülkelerin başında gelmiştir.¹⁶ Putin'in, dış politik açılımlarının neredeyse merkezine yerleştirdiği enerji konusu iki ülke arasındaki ilişkilerin seyrini belirleyen

¹³ Mitat elikpala, "1990'lardan Günümüze Türk-Rus İlişkileri", *Avrasya Dosyası*, 13/1 (2007), s.271-272.

¹⁴ Giray Saynur Bozkurt, "Türkiye-Rusya İlişkileri: Tarihi Rekabetten ok Boyutlu İşbirliğine", *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası*, Der: Cüneyt Yenigün, Ertan Efeğil, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara, 2010, s.705.

¹⁵ Böylelikle Boris Yeltsin Rus siyasetine ilk defa gizli servis çalışanlarını sokan lider olmuştur. Lilia Shevtsova, "Vladimir Putin", *Foreign Policy*, 164 (2008), s.36

¹⁶ Vğar İmanov, "Türk – Rus İlişkilerinde Yakınlaşma Dönemleri", *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası*, Der: Cüneyt Yenigün, Ertan Efeğil, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara, 2010, s.725-726.

en büyük etkenlerden birisi haline gelmiştir. Enerji açısından Rusya'ya yüksek oranla bağımlı ülkelerin iç ve dış politikalarını elindeki bu koz ile yönlendirmeye çalışan Putin yönetiminin bu konuda bazı Avrupa ülkelerini tereddüt etmeksizin zor durumda bırakması benzer durumdaki diğer ülkeleri de tedirgin etmek için yeterli dayanak noktası oluşturmaya rağmen 1987 yılından itibaren doğalgaz alışverişi yapan Rus ve Türk yönetimleri arasında hiçbir zaman büyük sorunlar yaşanmamıştır.¹⁷ Netice itibariyle Putin dönemi Türk-Rus ilişkileri zaman zaman ortaya çıkan anlaşmazlıklara rağmen işbirliğinin daha fazla ön plana çıktığı bir yapıya kavuşmuştur denilebilir.¹⁸

Vladimir V. Putin

7 Ekim 1952'de Eski Leningrad'ta dünya'ya gelen Putin daha öğrenci iken yüksek notları ile dikkat çekerek 'Kahramanlar Kenti Leningrad'ta sıkı bir 'vatansever' yani komünist bir ruh içerisinde eğitim görmüştür.¹⁹ Leningrad Devlet Üniversitesi Hukuk bölümünden mezun olan Putin 1975-1990 yılları arasında büyük çoğunluğu Almanya'da olmak üzere devlet güvenlik birimlerinde görev almış, 1990 yılında aktif KGB görevinden ve Komünist Parti'den ayrılarak Rusya'ya geri dönmüş, Leningrad Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nün yöneticiliğini yapmaya başlamış, daha sonra siyasete atılarak Leningrad Belediyesi'nde çeşitli mevkilerde görev almış, 1998 yılında Yurt İçi Gizli Servis'in (FSB) başına atanmış, 1999 yılında ise Yeltsin tarafından bu defa başbakanlık makamına teklif edilerek 16 Ağustos 1999'da Duma tarafından başbakan seçilmiştir.²⁰ 31 Aralık 1999 gecesi Başkanlıktan çekildiğini açıklayan Rusya Federasyonu ilk başkanı Yeltsin'in ardından 26 Mart 2000 tarihinde gerçekleştirilen başkanlık seçimlerinde daha ilk turda yeterli çoğunluğu sağlayan Putin, Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığı koltuğuna oturmuştur.

¹⁷ "Komşuluktan Stratejik İşbirliğine: Türk-Rus İlişkileri", *ORSAM*, 18 (2010), s.8.

¹⁸ Okan Yeşilot, Burcu Özdemir, "Turkish – Russian Relations in The Putin Era" *Contemporary Turkish – Russian Relations From Past To Future*, Ed: İlyas Topsakal – Ali Askerov, İstanbul University Press, İstanbul, 2021, s.35.

¹⁹ Wolfgan SEIFFERT, *Vladimir V. Putin*, Gendaş Kültür Yayıncılık, Ağustos 2004, s.32-33.

²⁰ Rama Sampath Kumar, "President Putin: Good Czar or Bad Czar?" *Economic and Political Weekly*, 35/23 (2000), s.1904.

Putin göreve gelmesinin ardından içe dönük olarak ‘güçlü devlet’ vurgusu eşliğinde tespit ettiği aksaklıkları düzelterek ülkesinin devlet yapısını sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Ülkesinin federatif yapısına vurgu yapıp millî kimlik olarak Rus değil Rusyalılar kelimesini tercih etmesinin yanında Rusya’yı kendi atadığı yönetici generaller altında 7 idarî bölgeye ayıran Putin’in bu hamleleri SSCB’nin dağılmasından itibaren artma eğilimi gösteren siyasî gücün çözülmesi sürecini bir anda tersine çevirmiş ve Kremlin bölgeler üzerinde daha da arttırılmış bir siyasî otoriteye sahip olmaya başlamıştır.²¹ Putin siyasî partiler ile ilgili düzenlemeler yaparak belirli sayının altında üye ve teşkilata sahip partilerin kendi bölgelerinde dahi seçimlere katılmasının önünü kesmiş; böylece neredeyse sadece ulusal düzeyde kabul görmüş olan partilerin seçime girmesine olanak sağlamıştır.²² Medya konusunda da bazı televizyon kanalları üzerinde etkin olarak, özellikle kendi icraatları hakkında olumsuz bir yaklaşımın ulusal ve uluslararası alanda yer edinmesinin önüne geçmiştir.²³

Putin’in göreve gelmesinin hemen ardından mücadele ettiği konulardan bir diğeri de oligarklar olmuştur. SSCB’nin dağılmasından sonra ülkede yürütölen pazar ekonomisine geçiş çalışmaları çerçevesinde hayata geçirilen özelleştirme sayesinde ülkedeki devlet kurumlarının, bankaların ve medya kuruluşlarının büyük bir kısmını çeşitli yollarla edinen ve ülkenin politik terminolojisinde yaygın bir terimle ‘oligark’ olarak anılan zengin iş adamları, Yeltsin döneminde Kremlin içlerine kadar girmiş ve o dönemde iyice güçlenmişlerdir.²⁴ Putin ise başkanlığa doğru giden yolda kendisini de destekleyen oligarklara karşı başkanlık koltuğuna oturmadan bu kişilerin kontrol altına alınmaları gerektiğini ve hiçbir klan veya oligarkın yerel bir otoriteye, valiye, cumhurbaşkanına, başbakana veya bakana özel erişim hakkı olamayacağını belirterek iktidarını oligarklarla paylaşmayacağını

²¹ Lee Peterson, “Başkan Putin ve İcraatları Rusya’da Eskiye Dönüş Olarak Kabul Edilebilir mi?”, Çev: Erhan Şener, *Avrasya Dosyası*, 6/4 (2001), s.18.

²² Richard Sakwa, “Putin’s Leadership: Character and Consequences”, *Europe-Asia Studies*, 60/6 (2008), s.886

²³ Rama Sampath Kumar, *a.g.m.*, s.1905.

²⁴ Sinan Oğan, Ayfer Erdem, “Rusya’da Siyaset ve Oligarklar”, *Stratejik Analiz*, 4/43 (2003), s.49.

işaretlerini vermiştir.²⁵ Bu çerçevede hareket eden Putin oligarkların yönetim üzerindeki etkilerini sona erdirmeye yönelik hamleleri ile güçlü devlet vurgusunu kendi vizyonu üzerinden sağlam temeller üzerine oturtmuştur.

Putin'in Dış Politika Yönetimi

İç politikada güçlü bir devlet hedefiyle hareket eden Putin yönetimi, dış politikada ise öncelikli olarak iç sorunların çözümüne yönelik esaslar çerçevesinde hamlelerde bulunmuştur.²⁶ Özellikle ABD ile 11 Eylül saldırıları sonrası terörizme karşı mücadele ve güvenlik konuları üzerinde mutabık kalan Kremlin daha sonra kendi doğal nüfuz alanı olarak gördüğü coğrafyalarda birer birer baş gösteren devrimler ile NATO'nun 29 Mart 2004'te Estonya, Letonya, Litvanya, Bulgaristan, Romanya, Slovakya ve Slovenya'yı üye olarak kabul etmesinin neticesinde ABD ile Soğuk Savaşı andıran bir mücadele içerisine girmiş ve hatta buna karşı ABD'nin arka bahçesi olarak nitelendirilebilecek Latin Amerika'daki ABD karşıtı bazı ülkeler ile sıkı işbirliği gerçekleştirmiştir.²⁷

Rusya kendisinin etrafında siyasî, ekonomik ve askerî alanlarda bir çember oluşturulduğunu düşünerek özellikle Batı dünyasına karşı daha temkinli olmaya başlamıştır. Bu bağlamda Rusya en büyük rakibi olarak gördüğü ABD ile ilişkilerini devam ettirse de bu ilişkinin sağlam temeller üzerinde inşa edilemeyeceğinin farkındalığı ile gelecekte bir dünya gücü olma yolunda ilerleyen ve ekonomik açıdan ABD'ye büyük sıkıntılar yaşatan Çin ile birlikte Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) nezdinde sıkı ilişkiler geliştirmiş ve böylelikle kendi arka bahçesi olarak kabul ettiği bölgelere ABD'nin nüfuz etmesine engel olmaya çalışmıştır.²⁸ Avrupa ülkeleri nezdinde ise Moskova, elinde bulundurduğu enerji kozunu kullanmaktan çekinmemiştir. 2004'teki 'Turuncu Devrim' neticesinde işbaşına gelen ve yönünü Batı'ya dönen Ukrayna'daki Yuşenko yönetimi, 2006 yılbaşında Rusya ile doğalgaz fiyatı konusunda anlaşamayınca

²⁵ Rama Sampath Kumar, *a.g.m.*, s.1905.

²⁶ A. Sait Sönmez, "Moskova'nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası", *Avrasya Etüdleri*, 37 (2010), s. 43.

²⁷ A. Sait Sönmez, *a.g.m.*, s.69.

²⁸ Angela E. Stent, "Restoration and Revolution in Putin's Foreign Policy", *Europe-Asia Studies*, 60/6 (2008), s.1095-1100.

büyük bir enerji krizi yaşamış ve doğalgaz aktardığı tüm Avrupa ülkelerine Rusya ile anlaşamamanın nelere mal olabileceğinin kötü bir örneğini teşkil etmiştir.²⁹ Enerji kozunun haricinde dönem itibariyle ABD'nin özellikle Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ni füze kalkanı sisteminin bir parçası yapmaya yönelik girişimleri Moskova yönetimi tarafından bu ülkelerin ekonomik ve siyasî açıdan baskı altına alınmaları sürecini beraberinde getirmiştir.

Putin liderliğindeki Moskova yönetimi özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından terörizmle mücadele konusunda ABD ile mutabık kalabilmişken ABD'nin bu saldırıları bahane ederek önce Afganistan'a ardından da Irak'ı işgal ederek Ortadoğu'ya yerleşmesi neticesinde Rusya'nın yakın çevresini tehdit etmesi ve Rusya'nın geleneksel nüfuzunu azaltmaya çalışması Moskova yönetimini bu bölgeler üzerinde yeni girişimlerde bulunmaya sevk etmiştir.³⁰ Bu bağlamda Rusya Filistin'de 2006'da gerçekleştirilen seçimleri kazanan HAMAS'ı 'Ortadoğu Dörtlüsü' olarak adlandırılan oluşum içerisindeki diğer üyeler ABD, AB ve BM'nin aksine bir terör örgütü olarak kabul etmemiş ve seçimler sonrası HAMAS heyetini Mart ayında Moskova'da ağırlamıştır.³¹ Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerini ABD'nin bölge üzerindeki politikalarına karşıtlıklar içerecek şekilde geliştiren Rusya, özellikle İran'da tam bir Amerikan karşıtı politika yürüten Mahmud Ahmedinecad yönetiminin nükleer enerji çalışmalarına destek vermiş ve İran'da nükleer santraller inşa edilmesine yardımcı olmuştur. ABD ve İsrail'in hiç de iyi ilişkilere sahip olmadığı Suriye ile askerî alanda antlaşmalar imzalayarak silah satışları gerçekleştirmiş ve Tartus Deniz Üssü üzerinden Rus donanmasının Akdeniz'deki varlığını genişletmeye devam etmiştir.³²

Irak'ın işgaline karşı çıkmasına rağmen engel olamayan Putin liderliğindeki Rusya uluslararası alanda etkisini arttırmaya yönelik girişimlerine devam etmiş ve özellikle geleneksel etki alanlarında sözü

²⁹ İlyas Kamalov, *Moskova'nın Rövanşçı: Putin Dönemi Rus Dış Politikası*, Yeditepe Yayınevi, 1. Basım 2008, s.281.

³⁰ Zeynep Dağı, "Ortadoğu Denklemine Büyük Güç Rusya: Hamas Krizi ve Lübnan Savaşı", *Avrasya Dosyası*, 12/2 (2006), s.258.

³¹ A. Sait Sönmez, *a.g.m.*, s.50-51.

³² Mustafa Üren, "Küresel Güç Olma Hedefi Bağlamında Rusya'nın Doğu Akdeniz Politikası", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31 (2021), s.864.

geçen bir ülke haline gelmeye başlamıştır. Böylelikle Putin, dillendirdiği ‘Yeniden Büyük Rusya’ söylemini yavaş yavaş sağlam temeller üzerinde inşa ederek dış politikasında bazı konularda tek süper güç olarak kabul edilen ABD’ye karşı politikalar yürütmeye başlamıştır.³³

2000’li Yıllarda Türkiye ve Rusya

Yukarıda bahsedilen süreç içerisinde Rusya Federasyonu’nun Vladimir V. Putin yönetiminde takip ettiği dış politikanın önemli başlıklarından biri de Türkiye olmuştur. Eski bir KGB çalışanı olan Putin Soğuk Savaş süresince karşı kutupta yer almış, Batı ile çok sıkı ilişkilere sahip ve Orta Asya üzerinde emelleri olduğunu düşündüğü Türkiye’ye karşı temkinli yaklaşmıştır. Türkiye hükümetleri ise tarihî devamlılık üzere Rus devletlerine hep şüphe ile yaklaşmış ve Rusya’yı güvenilir dost bir ülkeden ziyade mücadele edilecek bir ülke olarak görmüşlerdir. Birbirlerine bu derece mesafeli yaklaşan iki ülke, Türkiye’nin uzun soluklu Avrupa Birliği macerası, ABD ile stratejik müttefik olmasına rağmen stratejilerinin çatışması; Rusya’nın da özellikle Türkiye’nin de güvenliğini, ekonomik ve siyasî çıkarlarını ilgilendiren konu ve bölgelerde ABD ile karşı karşıya gelmesi neticesinde birbirlerini daha yakın hissetmeye başlamışlardır.³⁴ Netice itibarıyla Rusya, NATO üyesi Türkiye’yi tamamen Batılı bir aktör olarak görmeyip dış politikasında zaman zaman Batılı güçlere karşı jeopolitik açıdan yakın temas kurulabilecek bir ülke olarak kabul ederken, Türkiye de Rusya’yı küresel ve bölgesel gelişmeler karşısında transatlantik partnerlerine karşı daha bağımsız hareket kapasitesi kazandıran bir aktör olarak görmüştür.³⁵ ABD’nin; 11 Eylül saldırılarından sonra Afganistan’a müdahale etmesi, Rusya’nın yakın çevre olarak adlandırdığı SSCB eski coğrafyası üzerinde gerçekleşen devrimlere destek vermesi, Gürcistan ve Romanya’da askerî üsler elde etmesi, Polonya ve Çek Cumhuriyeti’ni füze kalkanı

³³ Rusya’nın Putin ile birlikte dış politikasında yaşadığı değişimi, ilan edilmiş resmî doktrinler ışığında analiz eden bir çalışma için bakınız: Pınar Özden Cankara, Yavuz Cankara, “Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (2007), ss.193-212.

³⁴ “Komşuluktan Stratejik İşbirliğine: Türk-Rus İlişkileri”, *ORSAM*, 18 (2010), s.7.

³⁵ Kamala Valiyeva, “Eurasian Pivot in Russian and Turkish Foreign Policy: Eurasianism as an Ideational Premise?” *Contemporary Turkish – Russian Relations From Past To Future*, Ed: İlyas Topsakal – Ali Askerov, İstanbul University Press, İstanbul, 2021, s.91.

sistemine dâhil etmek istemesi, Rusya'nın enerji kaynaklarındaki üstünlüğünü AB ülkeleri ile baltalamaya çalışması ve tüm bunların neticesi olarak Rusya'yı çevreleme isteği Rusya-ABD ilişkilerinin seyrinin değişmesine sebep olmuştur. Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinin tamamlanamaması, ABD'nin Irak'ı 2003'te işgalinden sonra Irak'ın kuzeyindeki terör yapılarının Türkiye'ye yönelik saldırılarının artması, ABD işgali altındaki Irak'ın kuzeyinde bir Kürt Devleti kurulmasına dair yapısal çalışmaların belirmesi, ABD'nin Karadeniz'e askerî bakımdan NATO vasıtası ile girmek istemesi ve ABD'nin uygulamaya koymuş olduğu Büyük Ortadoğu Projesi çerçevesinde bölge ülkelerinin sınırlarının değişeceğine dair projeksiyonların artmaya başlaması ile Türkiye de özellikle Soğuk Savaş dönemi boyunca aynı safta yer aldığı Batılı ülkelerle ilişkilerinde değişim yaşamaya başlamıştır. Batılı devletler ile ilişkilerinde yeni bir durumla karşı karşıya bulunan Rusya ve Türkiye ilişkilerini yeni boyutlara taşıma kararlılığı içerisine girmişlerdir. Bunu destekler mahiyette senelerce her iki ülkede de bazı uzmanlarca dillendirilen Avrasyacılık fikri eş zamanlı bir şekilde canlandırılmaya başlanmıştır. Günümüzde çok farklı katmanlara sahip bir işbirliği süreci geliştirilmiş ise de dönem itibarıyla karşılıklı ilişkilerin gerçek bir stratejik birlikteliğe dönüşmediği anlaşılmaktadır. Bu durumun temelinde ise Türkiye'nin sürekli Batı dünyasının içinde yer almak istemesi ve Rusya'nın iki ülke ilişkilerini stratejik bir boyuta taşımaktansa kendisi açısından daha yararlı olan ekonomik boyutuyla sürdürmek istemesi de etkili olmuştur.³⁶

Siyasî İlişkiler

Putin'in yönetime gelmesinin ardından Türkiye ile Rusya arasındaki ilk siyasî münasebet 6 Eylül 2000 tarihinde New York'ta düzenlenen 'BM Milenyum Zirvesi'nde, buldukları makamlara henüz yeni seçilmiş olan Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin arasında gerçekleşmiştir.³⁷ Bunun ardından dönemin Rusya Başbakanı Mihail Kasyanov Türkiye'ye 23-25 Ekim 2000 tarihlerini kapsayan resmî bir ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaret kapsamında

³⁶ Mitat Çelikpala, "1990'lardan Günümüze Türk-Rus İlişkileri", *Avrasya Dosyası*, 13/1 (2007), s.290.

³⁷ A. A. Kornilov, "Türkiye-Rusya İlişkileri: Siyasi Diyalog", Çev: Almagül İsina, *I. Uluslararası Türk-Asya Kongresi*, TASAM Yayınları, 2006, s.49.

Kasyanov ikili ilişkilerin stratejik ortaklık boyutuna taşınması gerektiğini ve iki ülkenin rakip değil ortak olduğunu belirtmiştir.³⁸ Rus Başbakan'ın Türk yönetimine karşı stratejik ortaklık teklifini dillendirmesinde Türkiye'nin gelecek 25 yıl boyunca 150 milyar dolarlık silah alımı gerçekleştireceğini açıklamasının ve 2000 yılında bir enerji darboğazı yaşayan Türkiye'ye enerji temini konusunda bir güvence vermek istemesinin etkili olduğu söylenebilir.³⁹

11 Eylül saldırılarından 2 ay sonra 16 Kasım 2001 tarihinde ise Türkiye Dışişleri Bakanı İsmail Cem ve Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı İgor İvanov tarafından New York'ta 'Rusya Federasyonu ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında Avrasya'da İşbirliği Eylem Planı (İkili İşbirliğinden Çok Boyutlu Ortaklığa)' isimli belge imzalanmıştır. Bu imza ile her iki ülke artık birbirlerini tarihî birer rakip olarak değil ortak hareket edebilecek birer ülke olarak ilan etmişlerdir. İki ülkenin bu konuma gelmiş olmalarında kuşkusuz ekonomik ilişkiler, terörizm vb. nedenlerin yanı sıra Orta Asya üzerindeki mücadele de etkili olmuştur. Özellikle ABD'nin 11 Eylül saldırılarına maruz kalmasının ardından Afganistan'da başlattığı 'Sonsuz Özgürlük' operasyonunun Afganistan ile sınırlı kalmayacağını ABD Başkanı Georhe W. Bush tarafından defalarca ifade edilmiş olması⁴⁰ her iki ülkeyi de kendi politikalarını ilgilendiren bölgeler ve konular üzerinde yeni bir konumlanmaya itmiştir. Bu eylem planını hayata geçirebilmek adına iki ülke Dışişleri Bakanlıkları arasında düzenli olarak Avrasya bölgesinde birlikte hareket edilmesi, bölgenin istikrarı ve güvenliğinin temini konularının görüşüldüğü bir 'Üst Düzey Çalışma Grubu' oluşturulmuştur. 3 Kasım 2002 seçimlerinde iktidar olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan başbakan sıfatı olmadan 24 Aralık 2002 tarihinde gerçekleştirdiği Moskova ziyareti çerçevesinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Başbakan Kasyanov ve Moskova'daki iş adamları ile görüşmeler gerçekleştirmiş ve işbirliği olanakları üzerinde durarak 'Avrasya

³⁸ Giray Saynur Bozkurt, *a.g.m.*, s.707.

³⁹ Suat Kınıklıoğlu, "Türk-Rus İlişkileri: Kasyanov Ziyareti'nin Anatomisi", *Avrasya Dosyası*, 6/4 (2001), s.163.

⁴⁰ Çağrı Erhan, "Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları", *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*, Ed: Refet Yinanç - Hakan Taşdemir, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s.80.

ekonomik heyecanına' vurgu yapmıştır.⁴¹ 2002 yılı sonları itibariyle artık en sıcak gündem maddesi olan Irak meselesi üzerinde de taraflar Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması gerekliliği üzerinde ortak bir tutum benimsemişlerdir.

ABD'nin Irak'ı işgalinin ardından taraflar arasındaki ilk temas ise 8 yıl aradan sonra ilk defa dış işleri bakanı olarak Abdullah Gül'ün kalabalık bir heyet ile 23-26 Şubat 2004 tarihleri arasında Moskova'ya gerçekleştirdiği ve terörizm, Kıbrıs, ekonomik ilişkiler, silah satımı, enerji ve Çeçenistan konularının görüşüldüğü resmî ziyaret olmuştur. Bu ziyaret neticesinde de iki ülke yetkilileri Türkiye ve Rusya'nın terörizm ile mücadele ve Irak başta olmak üzere uluslararası sorunların çözümünde benzer düşüncelere sahip olduğunu vurgulamışlardır.

Putin'in Türkiye Ziyareti ile Başlayan Karşılıklı Ziyaretler

Podgorni'nin 1972'deki resmî Ankara ziyaretinin ardından iki ülke arasında Devlet Başkanları düzeyindeki ilk resmi ziyaret 5-6 Aralık 2004 tarihlerinde Rusya Devlet Başkanı Putin'in Türkiye'ye gerçekleştirmiş olduğu ziyaret olmuş ve böylelikle Putin Türkiye'yi ziyaret eden ilk Rusya Devlet Başkanı olmuştur. Bu ziyaret çerçevesinde Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin arasında 'Rusya Federasyonu ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında Dostluğun ve Çok Boyutlu Ortaklığın Derinleştirilmesine İlişkin Ortak Deklarasyon' metninin yanı sıra ekonomik ve askerî alanlarda 6 ayrı anlaşma daha imzalanmıştır.⁴² Bu ziyaret şüphesiz ilk defa bir Rus devlet başkanının Türkiye'yi ziyaret ediyor olmasının taşıdığı tarihî niteliğinin yanında ilişkilerin her boyutunun gözden geçirilmesi ve yeni bir sayfanın açılması açısından da büyük bir anlam ve önem ifade etmiştir.⁴³

İki ülkenin 21.yy. başlangıcından itibaren geliştirdikleri ilişkilerinde bir zirve noktası teşkil eden bu ziyaret özellikle 11 Eylül sonrası oluşturulmaya çalışılan yeni uluslararası düzen kapsamında ikili ilişkilerin gözden geçirilmesi ve yeni bir sayfa açılması anlamına da

⁴¹ Giray Saynur Bozkurt, *a.g.m.*, s.708.

⁴² Efe Çulha, *a.g.m.*, s.291.

⁴³ Fatih Özbay, "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye – Rusya İlişkileri: 1992-2010", *Bilge Strateji*, 2/4 (2011), s.51-52.

gelmekteydi.⁴⁴ Bu yeni sayfanın açılmasının hemen öncesine baktığımızda; bir tarafta renkli devrimler ile Gürcistan ve Ukrayna'yı bir anlamda 'kaybeden', genişlemesi neticesinde artık NATO ile sınır komşusu olan, ABD'nin Avrasya coğrafyasına girmesine engel olamayan, 18 Eylül 2002 tarihinde Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan Cumhurbaşkanı tarafından temeli atılan Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı Projesi'ni engelleyemeyen bir Rusya bulunmaktadır.⁴⁵ Diğer tarafta da ABD'nin Afganistan'a müdahale etmesi, Irak'ı işgal etmesi ve Büyük Ortadoğu Projesi'ni açıklaması ile oluşturmaya çalıştığı yeni düzen içinde kendi çıkarlarını korumaya çalışan, Türkiye toprakları üzerinden ABD'nin Irak'a askerî operasyon yapmasına izin veren tezkereyi TBMM'de 1 Mart 2003'te reddeden, 29 Mart 2004'te Bulgaristan ve Romanya'nın NATO'ya üye olmaları ile Karadeniz'e kıyısı bulunan tek NATO ülkesi olma özelliğini kaybeden, Avrupa Birliği üyeliği yolunda 17 Aralık 2004'te tarihî bir gün yaşayacak olan Türkiye'yi görmekteyiz. Bu durum iki ülkeyi dönem itibariyle bir stratejik birlikteliğe yönlendirmese de mevcut sorunların ilişkilerde sebep olması muhtemel olumsuzlukları en alt düzeye indirilerek 2004 yılı Aralık ayı itibariyle karşılıklı işbirliği zeminine ulaşılmıştır. 2004-2005 yılları bu ziyaret trafiği neticesinde imzalanan anlaşmaların sonuçlarının alınmaya başlandığı, liderlerin tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar çok sıklıkla bir araya geldiği, iki tarafta da tehdit algısının hızlı sayılabilecek bir biçimde değiştiği bir tür bahar havasının yaşandığı dönem olmuştur.⁴⁶ Bu noktadan hareketle; tarafların tarihsel rekabet yüküne dayanan ilişki anlayışından uzaklaşıp 'çok boyutlu bir işbirliği sürecine' girdiklerini, rekabet halinde her iki tarafın kaybedeceğine, işbirliğinde ise her iki tarafın da kazanacağına dair inanç eşliğinde 21.yy.'da küresel egemenlik mücadelesinin temel çatışma alanı olma niteliğini sürdüren Avrasya coğrafyasındaki konumlarını yeniden değerlendirdikleri

⁴⁴ Gazeteci Murat Yetkin de; "...Bu ziyareti sembolik tanımlarla küçümseyenler de, ona olmadığı stratejik işbirliği boyutları yüklemek isteyenler de yanılıyor. Çünkü önceki gün ve dünkü temaslar aslında iki ülke arasında beş asırdır süren ilişkilerde bir ilk ve yeni bir sayfa açılması anlamına geliyor..." ifadeleri ile bu ziyaretin önemine dikkat çekmiştir. Murat Yetkin, "Putin Ziyareti'nin Önemi Büyük", *Radikal Gazetesi*, 7 Aralık 2004.

⁴⁵ Faruk Sönmezoğlu, *Son Onyıllarda Türk Dış Politikası 1991-2015*, DER Yayınları, İstanbul, 2016, s.693-694.

⁴⁶ Mitat Çelikkpala, "Rekabet ve...", s.134.

anlaşılmaktadır.⁴⁷ Bir anlamda Soğuk Savaş sürecine egemen olan 'kazan-kaybet' ilişki ağının 'kazan-kazan' niteliğine kavuştuğu ifade edilebilir.⁴⁸

2004 yılının son günlerinde tarihî bir adım atan Putin çok kısa bir süre sonra 11-13 Ocak 2005 tarihlerinde Başbakan Erdoğan'ı Moskova'da ağırlamıştır. Erdoğan'ın bu ziyaretine yanında kalabalık bir iş adamı heyeti ile gitmesi, iki ülke arasındaki ticaret hacminin özellikle enerji başlığı üzerinden Türkiye aleyhine gelişmesi karşısında Türk yönetiminin işadamları vasıtasıyla Rusya üzerinde ticarî açılımlar yapmaya yöneldiğinin kanıtı niteliği taşımıştır. Özellikle Türkiye'nin artan bir oranla enerjide Rusya'ya bağımlı olması ve Putin'in enerjiyi dış politik açılımlarının neredeyse merkezine yerleştirmesi dönem itibariyle Türkiye ile Rusya arasındaki görüşmelerin en önemli başlıklarından birinin enerji olmasına neden olmuştur.

Projelendirilmesinden itibaren Rusya'nın engellemeye çalıştığı Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Petrol Boru Hattı'na 25 Mayıs 2005'te ilk petrolün Bakü'den pompalanmaya başlanması ile iki ülke arasında enerji konusunun önemi gittikçe artmıştır. BTC Projesi'nin dillendirilmeye başlandığı 90'lı yılların başlarından itibaren özellikle Çeçenistan'da artan olaylar Rusya'nın Bakü-Novorossisk Petrol Boru Hattı'nın güvenli ve sürekli bir hat olmadığı iddiası için bir araç olarak kullanılmıştır. Bu durum Rusya'nın ekonomik açıdan zarar görmesinden öte başta toprak bütünlüğü olmak üzere insan hakları ve demokrasi gibi alanlarda sorunlar yaşamasına da neden olmuştur.

Enerji alanında Rusya'ya karşı oluşturulan bu ortam sonrası Erdoğan ve Putin 17 Temmuz 2005'te Soçi'de ana gündem maddesi enerji olan bir buluşma gerçekleştirmişlerdir. Görüşmede Türkiye'nin Rusya'dan ithal ettiği doğalgaz fiyatında indirim talep etmesinin yanı sıra Rusya'dan Türkiye'ye uzanan Mavi Akım doğalgaz hattının İsrail'e uzatılmasının da

⁴⁷ Giray Saynur Bozkurt, *a.g.m.*, s.708-710.

⁴⁸ Fatih Özbay, "The Relations between Turkey and Russia in the 2000s", *Perceptions*, 16/3 (2011), s.70.

gündem maddeleri arasında yer alması her iki ülkenin enerji alanındaki stratejik konumuna dair önemli ipuçları vermiştir.⁴⁹

Enerji kaynaklarını özellikle Batı pazarlarına açmak isteyen Rusya Devlet Başkanı Putin, doğu-batı kuzey-güney istikametinde bir enerji merkezi olmak isteyen Türkiye Başbakanı Erdoğan ve bu isteklerin projelerini inşa ederek enerji alanında etkin olmaya çalışan İtalya Başbakanı Berlusconi 2003 yılında hizmete girmiş olan Mavi Akım Doğalgaz Hattı'nın resmî açılış töreni için 17 Kasım 2005 tarihinde Samsun'da buluşmuşlardır. Bu buluşmada Erdoğan Samsun-Ceyhan boru hattının önemini belirtmiş ve üç ülkenin de bu hattın hayata geçirilmesinde birlikte hareket etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Böylelikle 2000'li yıllardan itibaren artan Türk-Rus ilişkileri Mavi Akım hattının açılması ve Samsun-Ceyhan hattının da gündeme taşınması ile enerji boyutu ile ivme kazanmaya devam etmiştir.

20 Mayıs 2006 tarihinde Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi Sekreteri İgor İvanov'un davetlisi olarak üç günlük resmî bir ziyaret için Rusya'ya giden Türkiye'nin Milli Güvenlik Kurulu ilk sivil genel sekreteri Yiğit Alpogan'ın bu ziyareti Türkiye ile Rusya arasında millî güvenliklerini ilgilendiren mevzular hakkında da temaslarda bulduklarını göstermektedir. Özellikle Soğuk Savaş süresince kendi güvenliklerini tehdit eden ülkeler olarak birbirlerini gösteren iki ülkenin ilişkilerinin bu boyuta ulaşmış olması iki ülkenin de takip ettiği dış politik açılımların yansımaları olarak ön plana çıkmaktadır.

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un 31 Mayıs 2006 tarihinde gerçekleştirdiği Türkiye ziyaretinin ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'in 25 Nisan 2006'da Yunanistan sonrası Türkiye'ye yapmış olduğu ziyaretin ardından gerçekleşmesi zamanlama bakımından mânîdardır. Rice bu ziyaretinde Cumhurbaşkanı Sezer, Başbakan Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Gül ile görüşmeler yapmış ve karşılıklı güvene dayanan ilişkilerin güçlendirilmesine karar verildiğini açıklayarak iki ülke arasında bir Stratejik Ortaklık Vizyon Belgesi oluşturma kararı aldıklarını belirtmiştir. ABD'nin stratejik müttefik söylemi altında bölgeye yönelik politikalarında Türkiye ile birlikte hareket etme isteğini böyle bir belge

⁴⁹ "Putin-Erdoğan, Soçi'de Ekonomi ve Enerji Görüştü", *Radikal Gazetesi*, 18 Temmuz 2005.

ile resmletirmesi Rusya tarafından da çok iyi takip edilmiş ve Lavrov bu ziyaretinde Türk yetkililer ile İnan'ın nükleer alımaları, Irak, Afganistan ve Kıbrıs gibi iki ülkeyi de ilgilendiren konular üzerinde görüşmeler gerekletirmitir.

Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ise 29 Haziran 2006'daki Moskova ziyareti ile Rusya Federasyonu'nu ziyaret eden ilk Türk Cumhurbaşkanı olmuştur. Cumhurbaşkanı Sezer bu ziyaretini ABD ile Stratejik Ortaklık Vizyon Belgesi'nin imzalanmasından 2 ay sonra gerekletirmitir. Ziyaret süresince liderler KKTC, terörizm ile mücadele, İnan'ın nükleer programı, Karadeniz'in güvenliği, Türk Boğazları, enerji, karşılıklı ticarî ilişkiler, Irak, Afganistan ve Ortadoğu konularını grmlerdir. Görüşmede Putin 2004 Aralık ayında Türkiye'de imzalanmış olan 'çok Boyutlu Ortaklığın Derinletirilmesine İlişkin Deklarasyon'un hedeflerine ulaşılmaya balandığını, iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin %35-40 oranında arttığını ve aynen 2004'te de belirttiği gibi iki ülkenin uluslararası sorunlarda benzer düşüncelere sahip olduğunu vurgularken Sezer de konuşmasında karşılıklı ilişkilerin artmış olmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiş ve 'Uluslararası konularda grlerimizin örtüştüğünü mutlulukla gözlemledik' demiştir.⁵⁰ İki ülkenin ilişkilerini bu boyuta taımı olmaları değişen dünya siyasî arenası içerisinde dış politikalarında işbirliğine dayalı farklı açılımlar gerekletirebildiklerini göstermiştir. Bu bağlamda Türkiye özellikle enerji konusunda Rusya ile iyi ilişkiler içinde bulunarak enerji teminini hem daha ucuz hem de daha güvenli bir hale getirmek, Rusya ise Putin ile tekrar eski dünya gücü konumuna dönmek diğer taraftan da her iki taraf Karadeniz'in güvenliği, Kafkasya'nın istikrarı, Irak'ın toprak bütünlüğü, ekonomik ilişkiler gibi konularda ortak çıkar maksimizasyonu çabası içerisinde olmuştur.

2007 Yılı: İkilili İlişkilerde Duraksama

2007 yılı içerisinde Türkiye'de büyük sıkıntılarla atlatılan iki seçim gerçekleştirilmiştir: Cumhurbaşkanlığı seçimi ve Genel seçimler. Anayasa Mahkemesi'nin kararı neticesinde Cumhurbaşkanlığı seçim

⁵⁰ Sezer ayrıca 2007 yılının Türkiye'de 'Rus Kültür Yılı', 2008 yılının da Rusya'da 'Türk Kültür Yılı' olarak kabul edildiğini belirtmiştir. "Putin ile Sezer ok Boyutlu Ortaklığa Gaz Veriyor", *Radikal Gazetesi*, 30 Haziran 2006.

sürecinin tıkanmasıyla birlikte gerçekleştirilen erken genel seçimde 2002'den bu yana iktidar olan AKP daha fazla bir oy oranı ile yeniden tek başına iktidar olmuş ve genel seçimler sonrası yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde de Dışişleri Bakanı Abdullah Gül Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bu süreç aslında dünya ülkelerinin büyük bir çoğunluğunun Türkiye etrafındaki coğrafyalarda kendi çıkarlarına yönelik adımlar atma gayreti gösterdiği bir dönemde Türkiye'nin iç politik gelişmelerle meşgul olmasına ve bölge üzerinde gelişen olaylarla daha yakından ilgilenememesine neden olmuştur. Irak'ı işgal eden ABD'nin İran odaklı yeni politikalar peşinde olduğu, Batılı ülkelerin kendi çıkarlarını arttırmak adına yeni adımlar attığı bir ortamda Türkiye'nin iç politikasında böylesi sıkıntılı bir süreç gark olması dış politikası adına olumsuz bir gelişme olarak kaydedilmeyi hak etmektedir. Seçimlerin öncesinde ve sonrasında terör örgütü PKK'nın ABD işgali altındaki Irak'ın kuzeyinden Türkiye'ye yönelik saldırılarını arttırmış olması bu olumsuz durumu kanıtlar nitelikteki gelişmelere örnek olarak verilebilir. Rusya'da ise 2007 yılı, görev süresi sona erecek olan Putin'in yerine kimin devlet başkanı olacağına dair iç siyasî gelişmeler ile geçmiştir. Rus iç siyasetinde Putin'in, yerine güvendiği bir ismin başkan olmasını sağlayıp kendisinin başbakanlık koltuğuna geçeceği şeklindeki yorumlar gerçekleşmiş ve bunu doğrularcasına Putin'in Leningrad'taki yaşamından itibaren temas halinde olduğu başbakan birinci yardımcısı Dimitri Medvedev 2008 yılında gerçekleştirilen seçimler neticesinde Devlet başkanı olarak seçilmiştir. Putin ise 2007 yılı sonunda Birleşik Rusya Partisi'nin lideri olarak girdiği genel seçimlerden büyük bir farkla galip gelerek başbakanlık koltuğuna oturmuştur.

Her iki ülkenin yaşadığı bu ve benzeri gelişmeler 2007 yılı boyunca karşılıklı resmî hiçbir temasın kurulmamış olmasına da yansımıştır. 29 Haziran 2006'daki Cumhurbaşkanı Sezer'in ziyaretinin ardından iki ülke resmî yetkilileri arasında ilk temas neredeyse 2 yıl sonra 13 Mayıs 2008 yılında Rus dışişleri bakan yardımcısının Ankara ziyareti ile olmuştur.⁵¹

Ekonomik İlişkiler

İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilere baktığımızda ilk en büyük ekonomik ve ticarî ilişkinin 18 Eylül 1984 yılında SSCB ile imzalanan

⁵¹ Efe Çulha, *a.g.m.*, s.292.

doğalgaz alım anlaşması olduğu görülmektedir. İki ülke arasındaki ekonomik işbirliği noktasında gerçek bir dönüm noktası niteliği taşıyan bu anlaşmaya göre Türkiye aldığı doğalgazın %70'ini Türk mal ve hizmetleri ile ödeyebilecekti.⁵² Ayrıca 1986 yılında iki ülke arasında imzalanan 9. Dönem Karma Ekonomik Komisyon (KEK) Protokolü'nde doğalgaz bedellerinin bir bölümünün de Türk müteahhitlik firmalarının Rusya'da gerçekleştirdikleri projelerin finansmanlarında kullanılması hükmüne yer verilerek günümüzde Rus inşaat sektöründe önemli bir yer işgal eden Türk müteahhitlik sektörünün Rusya'daki temelleri atılmıştır. SSCB'nin dağılmasının ardından ise Rusya Federasyonu bu anlaşma koşullarını kabul etmemiş ve Türkiye ile imzalanan yeni anlaşmaların hiçbirisine bu türden bir hüküm eklememiş; buna karşın doğalgaz bedeli karşılığı Türkiye'de doğalgaz altyapısının, depolama ve dağıtım sisteminin genişletilmesi için yapılacak işlemlerde Rus firmalarının yatırımlarına imkan verilmesini sağlamaya çalışmıştır. Bu bağlamda gerek Aralık 2004'te gerekse de Erdoğan, Gül ve Sezer ile yaptığı görüşmelerde Putin Türkiye'de en başta doğalgaz ile ilgili ihalelerde olmak üzere diğer çeşitli alanlarda da Rus firmalarının yatırımlarına imkan verilmesi yönünde girişimlerde bulunmaktan geri durmamıştır.

Türkiye Rus ekonomisi içerisinde geniş bir yelpazede mal ihraç ederek, bavul ticareti yaparak ve Türk müteahhitlik firmaları vasıtası ile yer alma gayreti göstermiştir. Türkiye'nin Rusya'ya ihracatının temel kalemleri tekstil, gıda ve otomotiv ürünleri iken Rusya'dan ithalatın temel kalemleri ise doğalgaz, petrol ve petrol ürünleri ile demir-çelik olarak sıralanmaktadır.⁵³ Türkiye'nin ihraç ediyor olduğu ürünlerin her türlü kriz ortamından etkilenebilir ürünler olması Ağustos 1998'de Rusya'da yaşanan ekonomik kriz sonrası olduğu gibi ihracatının azalmasına neden olabilecek bir nitelik taşımaktadır.⁵⁴ İki ülke arasında özellikle 1990'lı yıllarda en yoğun ticarî faaliyet haline dönüşen bavul ticareti ise SSCB sonrası Rusya'nın ihtiyacı olan birçok malzemenin temin edilmesini sağlamışken diğer taraftan da Türk ekonomisinin resmî kayıtlara yansımaya bir kazanç sağlamasını da beraberinde getirmiştir.

⁵² Cemalettin Kalaycı, "Rusya Federasyonu ile Ticaretle Türkiye'nin Açmazları", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8/1 (2013), s.40.

⁵³ Faruk Sönmezöglü, *a.g.e.*, s.692.

⁵⁴ Sinan Oğan, "11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikası'nda Rusya", *Avrasya Dosyası*, 10/1 (2004), s.95.

Rusya'da 1998 yılında yaşanan ekonomik kriz⁵⁵ ile birlikte azalma trendine giren bavul ticareti 2000'li yıllardan itibaren de iki ülkenin karşılıklı almış olduğu önlemler neticesinde bitme noktasına gelmiştir. İki ülke arasında ulaşılan siyasî ve ekonomik ilişkiler kapsamında; SSCB sonrası dönemde iyi bir ticarî araç olduğu kabul gören bavul ticaretinin yerine daha fazla sayıda Türk girişimcinin ve firmanın Rus ekonomisi içinde yasal bir şekilde yer edinmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Türk müteahhitlik firmaları Türkiye'nin Rus ekonomisinde en fazla yer aldığı sektör olmuştur. Söz konusu firmaların Rusya'da başta konut, altyapı, alışveriş merkezleri ve havalimanları olmak üzere üstlenmiş oldukları projeler dönem itibariyle 17.5 milyar dolar gibi bir rakama ulaşmıştır ki bu durum Türk müteahhitlerinin yurtdışında üstlenmiş oldukları taahhütlerinin dörtte birine tekabül etmektedir.⁵⁶

İhracat, bavul ticareti ve Türk müteahhitlik firmalarının yanı sıra birçok Türk firmasının da giderek artan bir şekilde Rusya'da yatırımlar yapmaya başlaması ile birlikte Rusya'daki yabancı yatırımlar içinde Türkiye'nin sahip olduğu pay gelişen siyasî ve ekonomik ilişkiler neticesinde dönem itibariyle bir artış göstermiştir.⁵⁷ Her iki ülke yöneticileri de son dönemde geliştirdikleri sıkı ilişkiler neticesinde imzalamış oldukları belgelerde ekonomik ve ticarî ilişkilere ayrı bir önem vermişlerdir. Bunu doğrular nitelikte iki ülkenin ticaret hacmi 2002 yılında 5 milyar dolar iken 2008 yılında 37 milyar dolara aşmıştır.⁵⁸ İki ülke de artan bu ticaret hacminin, ikili ilişkilerin tüm yapısına olumlu bir şekilde yansıtacağına dair ümitli olsalar da Türkiye ilişkilerin özellikle ekonomik boyutundan memnun değildir. Çünkü Türkiye'nin Rusya'ya gerçekleştirdiği ihracat 2002 yılından 2008 yılına kadar 1.1 milyar dolardan sadece 6.4 milyar dolara çıkabilmişken aynı yıllar içerisinde Rusya'dan yapılan ithalat ise 3.8 milyar dolardan 31.3 milyar dolara

⁵⁵ Söz konusu kriz çerçevesinde bankacılık sistemi çökmüş, döviz darboğazı yaşanmış, enflasyon artmış, dış piyasalardan yabancı kaynak bulmak zorlaşmış ve Rusya'nın Türkiye ile olan ticaret hacmi %35 oranında azalmıştır. Mehmet Duman, Nigâr Samadov, "Türkiye ile Rusya Federasyonu Arasındaki İktisadi ve Ticari İlişkilerin Yapısı Üzerine Bir İnceleme", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (2003), s.28.

⁵⁶ Mitat Çelikpala, "1990'lardan ..." s.285.

⁵⁷ O. A. Kolobov, "Türkiye-Rusya Ekonomik İlişkileri", *I. Uluslararası Türk-Asya Kongresi*, TASAM Yayınları, 2006, s.66-67.

⁵⁸ Faruk Sönmezoğlu, *a.g.e.*, s.692.

yükselmiştir.⁵⁹ Türkiye'nin artan bir oranda enerji ithalatı gerçekleştirmesi ve enerji piyasalarında fiyatların yükseliyor olması günümüzde olduğu gibi dönem itibariyle de Türkiye'yi zor durumda bırakan bir konu başlığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Petrolde ithalata bağımlılık oranı yüzde 93,6, doğalgazdaki ithalata bağımlılık oranı ise yüzde 99,2 olan Türkiye'nin en fazla petrol ithal ettiği 2. ve en fazla doğalgaz ithal ettiği 1. ülke konumunda Rusya bulunmaktadır.⁶⁰

Türkiye-Rusya arasındaki ekonomik ilişkilerin bir boyutunu da turizm teşkil etmektedir. Rus vatandaşların tatillerini geçirmek için Türkiye'yi tercih ediyor olması Türkiye'ye döviz girişinin artmasını sağlamaktadır. Her geçen yıl artan sayıda Rus turistin tatil için Türkiye'yi tercih etmesine rağmen söz konusu ekonomik büyüklük Türkiye'nin Rusya ile olan ticaret hacmindeki dengesizliği bertaraf edecek potansiyele ulaşmaktan çok uzak görünmektedir.

Türkiye'nin 2000 yılında gelecek 25 yıl içinde 150 milyar dolarlık silah alımı yapacağını açıklaması ile silah üreticisi Rusya bu alımlardan en büyük paya sahip olabilmek için gerek ikili görüşmeler gerekse de lobi faaliyetleri ile yoğun çaba göstermiştir. Rusya özellikle helikopter ihalelerine ağırlık vererek açılan saldırı helikopteri ihalesinde başarıya ulaşabilmek için Kamov 50-2 tipi saldırı helikopterlerine 'Erdoğan' ismini vermiş ve AKP iktidarının hassasiyetlerini dikkate alarak proje çerçevesinde ortak hareket ettikleri İsrail'i projeden çıkarmış olmasına rağmen yine de bu ihaleyi kazanamamıştır.⁶¹

Enerji Boyutuyla İlişkiler

Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin günümüzde olduğu gibi dönem itibariyle de şüphesiz en önemli boyutunu enerji konusu teşkil etmektedir. Türkiye Rusya'dan ilk olarak 1984'teki antlaşma neticesinde doğalgaz almaya başlamıştır. Dönem itibariyle Rusya'dan temin edilen doğalgazın Türkiye'ye Ukrayna, Moldova, Romanya ve Bulgaristan üzerinden geçen batı hattı ile gelmesi sağlanmışken 1997 yılında

⁵⁹ Faruk Sönmezoğlu, *a.g.e.*, s.692.

⁶⁰ Özgür Tüfekçi, "İşbirliği ve Kriz İkileminde Türkiye-Rusya İlişkileri", *AK Parti'nin 15 Yılı Dış Politika*, Ed:Kemal İnat, Ali Aslan, Burhanettin Duran, SETA Yayınları, 2017, s.137-140.

⁶¹ "Putin saldırı helikopteri ihalesi için; 'Adını Erdoğan koyduk yine almadınız' diye espri yaptı", "Bu Ziyaretin Önemi Büyük", Murat Yetkin, *Radikal Gazetesi*, 7 Aralık 2004.

imzalanan, 2003 yılı başlarından itibaren faaliyete geçen, 17 Kasım 2005'te resmî açılışı yapılan Mavi Akım hattı da söz konusu sevkiyat için çok büyük bir öneme sahip olmuştur.⁶² İki ülkenin enerji konusu üzerinden 1990'lı yıllardan itibaren bir taraftan rekabet bir taraftan da işbirliği içerisinde girdiği görülmektedir.⁶³ Bu bağlamda Türkiye'nin 1 Temmuz 1994'te Türk Boğazları'ndaki geçiş trafiğini düzenlemek için yayınladığı tüzük ile dünya pazarlarına petrol taşıyan Rus gemilerini engelleme çabası içinde olduğu söylenebilir. Türkiye'nin bu noktada günde 3 milyon varilin üstünde petrol taşınan Türk Boğazları ile ilgili çevre sorunlarından dolayı da böyle bir uygulamaya gittiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Böylelikle Türkiye hem Rusya'nın enerji ihraç yollarının işlevselliğini azaltıp kendisine bir enerji nakil coğrafyası niteliği kazandırmış hem de belki senelerce izi silinemeyecek olan çevre sorunlarına yol açabilecek bir tehlikeden kurtulmuştur.

SSCB sonrası sıkı ilişkiler geliştirmek istediği Türk Cumhuriyetlerinden olan Azerbaycan ile Ebulfeyz Elçibey döneminden itibaren Azerbaycan petrolünün Türkiye üzerinden dünyaya pazarlanması konusunda araştırmalar yapan Türkiye, buna Batılı ülkelerden de destek alınca BTC Petrol Boru Hattı'nı Gürcistan, Azerbaycan ve konsorsiyumda yer alan Batılı ülkeler ile hayata geçirmiştir.⁶⁴ BTC hattına ilk petrolün 2006'da Bakü'den pompalanmasının ardından artık Türkiye hem Azerbaycan petrolünün dünya pazarlarına Rusya dışında bir güzergâh üzerinden ulaşmasını sağlamış hem de enerji kaynağını üreten ve tüketen ülkeler arasında stratejik önemini arttırarak ekonomik kazancın yanı sıra jeopolitik açıdan da bir enerji köprüsü olma özelliğini tahkim etmiştir.

Türkiye bir taraftan enerji devi Rusya karşısında sahip olduğu uluslararası konum itibarıyla ile pozisyonunu belirlemeye çalışırken diğer taraftan da sorun teşkil etmeyen konu başlıklarında da Rusya ile işbirliğine gitmektedir. Bu bağlamda BTC Petrol Boru Hattı konusunda

⁶² İlyas Kamalov, *a.g.e.*, s.194.

⁶³ İki ülke ilişkilerinin enerji üzerinden işbirliğine doğru olan değişimini ele alan bir inceleme için bakınız: Emre İşeri, Volkan Özdemir, A. Oğuz Dilek, "Jeopolitik Rekabetten Enerji İşbirliğine: Türkiye-Rusya İlişkileri", *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası*, Der: Cüneyt Yenigün, Ertan Efegil, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara, 2010, ss.741-760.

⁶⁴ Necdet Pamir, "BTC Bir Uzun Yolculuk", *Cumhuriyet Gazetesi Strateji Eki*, 21 Eylül 2004.

karşı cephelerde yer alındıysa da 2005'te resmî açılışı gerçekleştirilen Mavi Akım Doğalgaz Boru Hattı projesinde de tam bir işbirliği sergilenmiştir. Mavi Akım Projesi BTC Petrol Boru Hattı konusunda yaşanan rekabetin yerine işbirliği yaklaşımının ortaya konularak bir anlamda daha sonraki yıllarda gittikçe artacak olan ikili ilişkilerin itici gücü olmuş ve Türkiye bu proje ile birlikte Rusya'nın enerji alanındaki en büyük ortaklarından biri haline gelmiştir.⁶⁵ Bu hat ile Türkiye enerji ihtiyaını karşılama sürecinde aradaki transit ülkelerden kurtulmayı hedeflemiş, Rusya da stratejik yeni bir hatta sahip olmayı başarmıştır.⁶⁶ Türkiye'nin enerji konusundaki dışa bağımlılığının farkında olarak Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmak için üzerinde çalıştığı projelerden biri de Bakü-Tiflis-Erzurum doğalgaz boru hattıdır. Kendisine farklı iletim hatları ve yeni pazarlar arayan Rusya ise Yunanistan ve Bulgaristan ile 15 Mart 2007 tarihinde Bulgaristan'ın Burgaz Limanı'ndan Yunanistan'ın Dedeağaç Limanı'na uzanan Burgaz-Dedeağaç Petrol Boru Hattına imza atmıştır.⁶⁷ Türkiye bu hatta karşılık enerji nakli konusunda bir koridor olma hedefi doğrultusunda Samsun-Ceyhan Petrol Boru Hattı'nın inşasını önermiş fakat Rusya'dan fiiliyata yansayan olumlu cevaplar alamamıştır. Bu hattın sahip olduğu jeostratejik önemi belirginleştirmek ve hattın kapasitesini arttırmak adına Başbakan Erdoğan 2005 yılı Mayıs ayında ilk defa bir Rus Devlet Başkanı olarak Putin'in İsrail'e ziyaretinden bir gün sonra İsrail'e bir ziyarette bulunmuştur. Söz konusu ziyaret çerçevesinde Türkiye ile İsrail arasında gerçekleştirilebilecek enerji hatları konuları üzerinde durulmuş, Türkiye'nin Ceyhan Terminali gibi İsrail'in de Hayfa'yı bir enerji istasyonu haline getirmesi ve buradan Hindistan ve in gibi ülkelere LNG tankerleri ile satış yapması konuları da görüşülmüştür.⁶⁸ Bir diğer doğalgaz boru hattı projesi ise Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Avusturya'nın doğalgaz taleplerini karşılamak için Hazar ve/veya Ortadoğu doğal gazının Türkiye üzerinden geçmesi ile ortaya çıkan Nabucco'dur. Ancak Rusya, Gazprom vasıtasıyla %85 oranında Rus doğalgazına bağlı olan Macaristan üzerinden ve kendisine

⁶⁵ Fatih zbay, *a.g.m.*, s.41.

⁶⁶ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası, Cilt: III 2001-2012*, İletifim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2013, s.546.

⁶⁷ Necdet Pamir, "Karadeniz: Enerji Güvenliğine ve Kaynakların eşitlendirilmesine Açılan Kapı", *Avrasya Dosyası*, 13/1 (2007), s.259.

⁶⁸ Murat Yetkin, "Rüya Gibi Bir Proje", *Radikal Gazetesi*, 3 Mayıs 2005.

daha yakın olan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri üzerinden bu projeyi engellemek adına girişimlerde bulunmuştur.⁶⁹ Hatta 2008 yılında Gürcistan'a gerçekleştirilen askerî müdahalenin dahi Nabucco Projesi'nin engellemesi yolunda atılan bir adım olduğu bazı uzmanlarca değerlendirilmiştir.⁷⁰

Rusya ile onun doğalgazına %60'dan fazla bir oranda bağımlı olan ve Rusya'ya rağmen/Rusya'yla birlikte bir enerji koridoru olmaya çalışan Türkiye arasında özellikle Putin'in yönetime gelmesi ve Rus enerji şirketlerini bir dünya devi haline getirme çabası içinde olması ile Türk-Rus görüşmelerinin ana gündem maddesi enerji olmaya başlamıştır. Enerjiyi artık dış politikasının merkezine yerleştiren Rusya 2006 Ocak ayında Ukrayna'ya yaşattığı sıkıntıda olduğu gibi anlaşılamadığı ülkeleri enerji kuzu ile kendi istediği politikalara uymaya zorlamaktadır. Türkiye böyle bir duruma düşmemek için hem bir enerji koridoru hem de bir enerji istasyonu görevi yüklenerek kendi enerji temini güvenliğini değişik ülkelere sağlamaya çalışmaktadır.

Bölgeler Üzerinden İlişkiler

Balkanlar

Balkanlar üzerinde yüzyıllardan gelen bir rekabet içerisinde olan Rusya ve Türkiye 1990'ların ortalarında Bosna ve 1999'da Kosova'da yaşanan savaşlarda da karşı cephelerde yer almışlardır. Yine iki ülkenin karşı karşıya geldiği son olay da Kosova'nın bağımsızlığı konusu olmuştur. Rusya kendi içindeki ayrılıkçı akımlardan çekindiğinden, geleneksel Slav dayanışmasından ve Balkanlarda Sırbistan üzerinden yeniden nüfuz kazanma çabasından dolayı Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıkarken Türkiye dolaylı yoldan Kosova'nın bağımsızlığının önünü açan BM Genel Sekreteri Nihai Statü Özel Temsilcisi Martti Ahtisaari'nin BM'ye sunmuş olduğu çözüm planını desteklemiştir. Türkiye'nin Rusya ile farklı cephelerde yer aldığı Balkan coğrafyası üzerinde daha etkin olabilmek ve başta Rusya olmak üzere diğer güçlerin bölge üzerindeki etkinliklerini kırabilmek adına Balkanlardaki Müslüman ve Türk azınlıklar üzerinden Balkanlar ile ilgili sorunlara müdahil olabilmek için kendine

⁶⁹ Necdet Pamir, *a.g.m.*, s.261.

⁷⁰ Adam Balcer, "The Future of Turkish - Russian Relations: A Strategic Perspective", *Turkish Policy Quarterly*, 8/1 (2009), s.84

hukukî ve siyasî zemin sağlama yönünde aktif bir politikayı kültürel ve tarihî unsurlar yardımı ile yürütmesi gerektiği; aksi halde Türkiye'nin Balkanlardaki etkinliğini kaybetmekle kalmayıp, Rusya'nın oluşturmaya çalıştığı Yunanistan ve Balkanlar-Kafkasya üzerinden bir Ortodoks-Slav çemberi içerisinde kalacağı ihtimali dönem itibarıyla Türk Dış Politikası'nın en etkili isimlerinden biri olan Ahmet Davutoğlu tarafından dile getirilmiştir.⁷¹

Kafkasya

SSCB'nin birer cumhuriyeti olan Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'ın 1991'de bağımsızlıklarını ilan etmelerinin ardından hem Türkiye hem de Rusya bu ülkelerle Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni koşullar altında ilişkiler gerçekleştirmişlerdir. Rusya bu ülkeler üzerinde SSCB'den kalan etkinliğini sürdürmek, Türkiye ise SSCB'den kurtulmuş bu ülkeler üzerinde etkinlik kurmak çabası içinde olmuştur. Bu bağlamda SSCB'nin dağılmasının hemen ardından Türkiye öncülüğünde kurulan Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) Örgütüne her üç ülke de Türkiye'nin yanında dahil olmuştur.⁷² Gürcistan ve Azerbaycan ile iyi ilişkilere sahip Türkiye, Ermenistan'ın yürüttüğü politikalar (anayasada yer alan ifadeler, sözde soykırım, Karabağ işgali) neticesinde bu ülke ile diplomatik ilişkilerini kesmiştir. Rusya ise genelde bölge ülkeleri ile iyi ilişkilere sahip olmakla birlikte Gürcistan'da 2003 yılında yapılan devrim ile Batı yanlısı Saakaşvili'nin başa geçmesinden rahatsız olmuş ve başta Rusya'nın Gürcistan'da bulunan askerî üsleri, Güney Osetya, Acaristan ve Abhazy konuları olmak üzere sorunlar yaşanmıştır. Türkiye ise bölgenin bir enerji nakil hattı özelliği taşıyor olmasından ve burada oluşacak bir kriz ortamının Kafkasya'nın istikrarını etkileyecek olmasından dolayı sorunların barışçıl bir şekilde çözüme kavuşturulması için çaba sarf etmiştir. Rusya Kosova'nın bağımsızlığı hususunda takındığı tavrın tersine Güney Osetya ve Abhazy'nın bağımsızlıklarını desteklemiş ve Gürcistan üzerinde bu bölgeler vasıtası ile baskı kurmuştur. Batı yanlısı Saakaşvili'nin, göreve gelmesinin hemen ardından Türkiye sınırında yer alan Acaristan'ın Rus yanlısı devlet başkanı Abaşidze'nin ülkeyi terk etmesini sağlaması Rusya için bir kayıp

⁷¹ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, 19. Baskı, Kasım 2004, s.123.

⁷² Hasan Kanbolat, "Türkiye Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin Dönem Başkanlığı'na Hazırlanıyor", *Stratejik Analiz*, 74 (2006), s.63.

olarak nitelendirilse de G. Osetya için benzeri bir girişimin başarısız olması ise Rusya'nın iç dengeleri de kullanarak G. Osetya'dan vazgeçmediğini göstermiştir.⁷³ Türkiye bütün bu olaylar yaşanırken Gürcistan'ın toprak bütünlüğü temelinde sorunların barışçıl yollardan çözülmesi ve böylece bölgenin istikrara kavuşmasını sağlamaya yönelik Rusya'nın da muhalefet etmediği politikalar yürütmüştür.⁷⁴

Rusya, Gürcistan'da kapatmak zorunda kaldığı üslerindeki askerî teçhizatlarını Türkiye sınırının hemen karşısında yer alan Ermenistan'ın Gümrü şehrindeki SSCB döneminden kalma askerî üssüne ve Ermenistan'ın işgali altında bulunan Azerbaycan toprağı Karabağ'a taşımıştır. Bunun haricinde Ermenistan'ın Türkiye sınırına 16 km uzaklıktaki, SSCB döneminden kalma Metsamor Nükleer Santrali de doğabilecek tehlikelerden dolayı Türkiye'yi endişelendirmektedir. Bunların haricinde bölge üzerinde ekonomik, siyasi vb. gerekçeler ile Rusya-Ermenistan-İran ve Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan şeklinde yakın temasların olması bölge üzerinde yürütülecek politikaları etkileyen unsurlar olarak belirlemiştir.

Çeçenistan meselesi ise dönem itibariyle artık iki ilişkilerde ana gündem maddelerinden biri olmamaya başlamıştır. Bu savaşlarda ölen Türk pasaportlu kişilerin varlığı Rusya yönetiminin Türkiye üzerinde baskı yapmasına ve Türkiye'ye karşı PKK kartını kullanmasına olanak vermişken Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit'in 1999 yılı Kasım ayında Moskova'ya gerçekleştirdiği resmî ziyaret çerçevesinde '*Çeçenistan sorunu Rusya'nın kendi içi sorunudur*' ifadesini kullanması Türkiye'nin dönem itibariyle bu soruna yönelik yeni tutumunu ortaya koyan ifadeler olarak kayıtlara geçmiştir.⁷⁵ Ecevit'in bu ziyaretinde iki ülke arasında imzalanan 'Terörizm ile Mücadelede İşbirliği Deklarasyonu' iki ülkenin bu tarihten itibaren imzaladıkları anlaşmaların temelini oluşturmuş ve birbirlerinin toprak bütünlüklerini tehdit eden hareketlere karşı takındıkları tutumları şekillendirmelerini de sağlamıştır.

Kıbrıs

⁷³ Fırat Purtaş, *a.g.e.*, s.244-245.

⁷⁴ Faruk Sönmezoğlu, *a.g.e.*, s.720-721.

⁷⁵ Fatih Özbay, *a.g.m.*, s.49.

Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi üyesi olması Türkiye'nin Kıbrıs ile ilgili politikalarda Rusya'yı daha fazla dikkate almasını gerekli kılan bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. 24 Nisan 2004'te Kıbrıs'ta gerçekleştirilen ve BM Genel Sekreteri'nin ismi ile anılan Annan Planı'nın BM Güvenlik Konseyi tarafından uygulanmasının garanti altına alınmasına yönelik Güvenlik Konseyi'ne sunulan bir karar tasarısının Rusya tarafından teknik gerekçeler gösterilerek veto edilmesi de⁷⁶ iki ülke arasındaki ilişkilerde soruna sebep olan noktalardan birinin Kıbrıs konusu olduğunu kanıtlamıştır. Özellikle Putin'in vermiş olduğu beyanatlarda Kıbrıs konusunun hassas bir konu olduğunu, Annan Planı'nı desteklediğini, ekonomik ambargoların kaldırılması gerektiğini ve adada iki tarafın da haklarının korunması gerektiğini vurgulamış olmasına⁷⁷ rağmen hâlâ geleneksel bir politika olarak Rum yanlısı bir tavır içinde bulunması gelişen Türk-Rus ilişkilerinin önündeki sorunlardan biri olmaya devam etmesine neden olmuştur. Türkiye yıllarca bu konuyu Rusya ile yapılan bütün görüşmelerde dile getirmiş ve BM Güvenlik Konseyi üyesi olan Rusya'dan destek beklemiştir.

Orta Asya

SSCB sonrası bağımsızlıklarını ilan eden Orta Asya ülkeleri üzerinde her iki ülke de etkinlik kurmaya ve bu ülkeleri kendi saflarına çekmeye çalışmışlardır. İki ülke başlarda bu bölge üzerinde bir rekabet içerisine girmişlerse de özellikle 2001 yılında imzalanan 'Avrasya'da İşbirliği Eylem Planı' çerçevesinde artık rekabete dönük politikalar değil işbirliğine yönelik politikalar yürütmeye başlamışlardır.⁷⁸ Ancak bölge ülkelerinin sahip olduğu doğal kaynakların dünya pazarlarına ulaştırılması konusunda her iki ülke de gizli bir rekabet içerisinde olmuş ve doğal kaynakların iletilmesi yönünde bölge ülkeleri ile anlaşmalar imzalayarak kendilerine hem ekonomik hem de stratejik kazanımlar

⁷⁶ Sema Sezer-Ayşe Özkan, "Kıbrıs'ta Referandum: Evet-Hayır Yarışmasının Galibi Kim?", *Stratejik Analiz*, 5/50 (2004), s.61.

⁷⁷ "Putin'den Türkiye Dersi", *Radikal Gazetesi*, 24 Aralık 2004, , "Putin'le Sıkı Dostluk", *Radikal Gazetesi*, 12 Ocak 2005.

⁷⁸ Bu eylem planı ile Avrasya coğrafyası üzerinde siyasî, ekonomik ve terörizm ile mücadele alanlarında işbirliği oluşturulmuştur. Mitat Çelikpala, "1990'lardan ..." s.281-282.

elde etmeye çalışmışlardır.⁷⁹ Bu açıdan her ne kadar BTC Petrol Boru Hattı ile BTE Doğalgaz Boru Hattı Türkiye'nin enerji konusundaki stratejik hamleleri olarak kabul edilse de Rusya'nın Türkmenistan ve Kazakistan ile imzalamış olduğu uzun süreli enerji antlaşmaları da Rusya'nın karşı stratejik hamleleri olarak değerlendirilmeyi hak etmektedir.⁸⁰ Bölge üzerinde özellikle SSCB'nin dağılmasının ardından Türk yetkililerin ve siyasetçilerinin bir Türk Birliği oluşturulması yönündeki söylemleri Rusya'yı son derece rahatsız etmiş, 2000'li yıllardan itibaren ise Ankara'nın Rusya ile rekabetten uzak işbirliği yapmak şeklinde tezahür eden ilişkisi bu yönde bir adımdan ziyade daha çok kültürel ve ekonomik kazanımlar elde edilmesini sağlamaya dönük politikaları beraberinde getirmiştir.

Askerî İlişkiler

Soğuk Savaş süresince birbirlerini tehdit olarak algılayan Türkiye ve Rusya özellikle SSCB'nin dağılmasının ardından askerî boyutta ilişkilerini geliştirmeye başlamış olsalar da bu ilişkiler Türkiye'nin bir NATO üyesi ülke olması ve Rusya'ya tam olarak güvenememesi gibi nedenlerden dolayı siyasî ve ekonomik ilişkilerde olduğu gibi ileri seviyeye taşınamamıştır.

ABD'nin 11 Eylül saldırılarının ardından Türkiye ve Rusya'nın etkin olduğu bölgelere nüfuz etmeye başlaması ile iki ülke 2001 yılında imzaladıkları 'Avrasya'da İşbirliği Eylem Planı' kapsamında özellikle terörizm ve aşırıcılık konularında işbirliğini geliştirerek bir anlamda ABD'nin bu nüfuz etme politikasının önüne bir set çekmişlerdir. ABD'nin bunun ardından askerî açıdan dahil olamadığı tek deniz olan Karadeniz'e yönelik girişimleri de olmuştur. 29 Mart 2004'te NATO üyesi, 1 Ocak 2007'de de AB üyesi olan ve böylece hem AB'nin hem de NATO'nun Karadeniz'e sınırdaş olmasını sağlayan Romanya ile 6 Aralık 2005'te; Bulgaristan ile de 28 Nisan 2006'da imzaladığı anlaşmalar ile ABD bu ülkelerde Amerikan askerlerinin konuşlandırılacağı askerî üsler elde

⁷⁹ Bülent Aras, "Türkiye ve Rusya Federasyonu: Çok Boyutlu Ortaklık", *SETA Analiz*, 10 (2009), s.11

⁸⁰ Necdet Pamir, "Putin'in Son Hamlesinin Önemi ve Türkiye'ye Etkisi", *Hürriyet Gazetesi*, <http://www.hurriyet.com.tr/strateji/6527905.asp?gid=202>, 17 Mayıs 2007.

etmiştir.⁸¹ Bunun da ilerisinde ABD'nin bölgedeki terör olaylarını bahane göstererek Akdeniz'de faal olan NATO'ya bağlı 'Etkin Çaba Operasyonu'nu (*Operation Active Endeavour*) Karadeniz'e genişletme isteği hem Rusya'yı hem de Türkiye'yi rahatsız etmiştir. Rusya, ABD tarafından kendi sınırlarına askerî açıdan bu denli yaklaşılmış olmasından, bölge üzerindeki askerî üstünlüğünün kırılmak istenmesinden ve kendini ABD tarafından çevrelenmiş bir vaziyette hissetmesinden dolayı; Türkiye ise ABD'nin Karadeniz'de askerî varlık bulundurma isteği çerçevesinde hiç değiştirilmemiş olan 1936 tarihli Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin tartışmaya açılmasından ve hatta değiştirilmek istenmesinden dolayı rahatsız olmuştur ve her iki ülke ABD'nin bu isteğinin karşısında ortak bir tutum sergilemişlerdir.⁸² Türkiye ve Rusya yine Türkiye'nin öncülüğünde Nisan 2001'de İstanbul'da kurulan Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR) bünyesinde Karadeniz'e kıyısı olan Bulgaristan, Gürcistan, Romanya ve Ukrayna ile birlikte de faaliyetlerde bulunmuşlardır.⁸³ Ayrıca yine Türkiye'nin öncülüğünde, NATO'nun Akdeniz'de gerçekleştirdiği Etkin Çaba Operasyonlarına benzeyen bir operasyon Karadeniz Uyum (Blacksea Harmony) adı altında yapılmaya başlanmıştır.⁸⁴ Rusya ve Türkiye'nin bu türden faaliyetlere birlikte girişmiş olmaları Karadeniz'i bir güvenlik boşluğu alanı olarak değerlendirip buraya Amerikan askerî kuvvetlerini yerleştirmeyi planlayan ABD'nin bölge üzerindeki politikalarına bir cevap niteliği taşımıştır. Türkiye bugüne kadar Türk Boğazları'na yönelik Rusya'dan gelen taleplere karşın Batı'nın yanında yer almışken oluşagelen bu yeni durumda bu defa Batı'ya karşı Rusya ile bir işbirliği içine girmiştir. Bu durum iki ülkenin gelişen siyasî ilişkilerinin yanında Karadeniz'in güvenliğinin sağlanması, ABD'nin Karadeniz'e girmesinin engellenmesi

⁸¹ Erhan Türbedar, "Karadeniz'de Değişen Dinamikler: Bulgaristan ve Romanya'nın Rollerini", *Avrasya Dosyası*, 13/1 (2007), s.226-229.

⁸² Nilüfer Oral, Necmettin Akten, Hasan Kanbolat, Jale Nur Ece, "Karadeniz'in Değişen Jeopolitiği Çerçevesinde 71. Yıldönümünde Montrö Boğazlar Sözleşmesi", *Avrasya Dosyası*, 13/1 (2007), s.118-119.

⁸³ Kemal Çiftçi, "Karadeniz'in Değişen Stratejik Konumu ve Türkiye", *Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz*, Der: Osman Metin Öztürk-Yalçın Sarıkaya, Platin Yayıncılık, Ankara, 2005, s.171.

⁸⁴ Mitat Çelikkpala, "1990'lardan ...", s.288.

ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin korunması yönünde de bir işbirliğine doğru yönelmelerine neden olmuştur.

İki ülke arasındaki askerî ilişkilerin bir diğer boyutu da silah alımları olmuştur. Türkiye 1990'larda Rusya'dan satın aldığı silahlar ile ilk defa Rusya'dan silah satın alan bir NATO üyesi ülke sıfatını kazanmıştır.⁸⁵ Türkiye'yi buna iten nedenler arasında Batılı ülkelerin sattıkları silahların nerelerde kullanılacağına dair kısıtlamalar getirmiş olmaları gösterilebilir. Rusya'nın özellikle Türkiye'nin saldırı helikopteri ihalelerine ağırlık vermesine ve kurulan üst düzey temasların önemli gündem maddelerinden biri haline getirmesine rağmen Türkiye'nin uymak zorunda olduğu NATO standartları ve askerî eğitim ve silah donanımları Rusya'nın bu ihalelerde başarısız olmasına neden olmuştur.⁸⁶

Dönem itibarıyla iki ülke arasında sorun olan bir diğer konu ise Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması'nın (AKKA) Rusya tarafından ihlal edilmesidir. Rusya kendisinin eski SSCB ülkelerindeki askerî birliklerinin tamamının çekilmesinin şart koşulduğu AKKA'nın yenilenmiş halini 1999 yılında İstanbul'da imzalamıştır. Rusya NATO üyesi ülkelerden de bu kurala uymalarını ve Avrupa'da konuşlandırmış oldukları askerî birlik ve teçhizatlarını AKKA'nın bu yeni haline göre düzenlemelerini istemiştir. NATO'nun bu yönde bir adım atmamasına karşın Putin yönetimi AKKA'nın Rusya tarafından askıya alınacağı tehdidinde bulunmuş ve 2007 Kasım ayı itibarıyla de Duma'da oybirliği ile AKKA'yı askıya almış ayrıca NATO'nun olumlu bir adım atmaması halinde Rusya'nın batı sınırına askerî yığınak yapabileceğini belirtmiştir. Rusya bu hareketi ile özellikle ABD'nin Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ne yerleştirmeyi planladığı füzesavar sistemlerini engellemeyi amaçlamıştır. Ancak Rusya'nın bu antlaşmayı askıya almasının etkileri sadece batı sınırına yönelik değil Türkiye'nin de güvenliğini ilgilendiren Kafkasya sınırına yönelik olma potansiyeli de taşımıştır. Fakat her iki ülkenin ortaya çıkan konjonktür karşısında bu konu başlığını birbirleri için sorun olmaktan uzak bir değerlendirmeye tâbi tuttıkları anlaşılmaktadır.

⁸⁵ O. A. Kolobov, *a.g.m.*, s.68,

⁸⁶ Mitat Çelikkpala, "1990'lardan ...", s.288

Tüm bu sorun niteliği taşıyan gelişmelerin haricinde iki ülke askerî birimleri arasında da yakın ilişkiler geliştirilmiştir. 14-18 Ocak 2002 tarihlerinde Ankara'ya resmî bir ziyaret gerçekleştiren Rusya Genelkurmay Başkanı Anatoli Kvaşnin ile Türkiye Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu arasında 'Askerî Alanda İşbirliğine İlişkin ereve ve Askerî Personel Eğitim İşbirliği Anlaşması' imzalanmış olması uzun bir dönem birbirlerini tehdit olarak algılayan iki ülkenin ilişkilerinin askerî boyuta da taşındığını göstermiştir.⁸⁷

Avrasyacılık Fikri

Rusya ve Türkiye'de Avrasyacılık fikri 2000'li yıllardan itibaren özellikle Rusya'nın Batı ve Türkiye'nin AB ve ABD ile ilişkilerinin kötüye gitmeye başlaması ile canlanmaya başlamıştır.⁸⁸ Hem Türkiye'de hem de Rusya'da Batı karşıtı bir oluşum olarak taraftar bulan Avrasyacılık fikrinin Türk ve Rus siyaset yapıcıları nezdinde istenilen bir etki yaratmadığı ortaya çıkmıştır.⁸⁹ Hatta Avrasyacılık fikrinin Rusya'da olduğu gibi Türkiye'de gerçek manada bir ideolojik, felsefî ve teorik kökene sahip olmadığı belirtilebilir.⁹⁰ Türkiye'de siyasî yelpazenin değişik kanatlarından isimlerin bir araya gelebilmesine vesile olan Avrasyacılık fikrinin temsilcisi diyebileceğimiz Aleksandr Dugin'in aslında bu fikir akımı temelinde tam bir Batı düşmanlığı ile yayılmacı bir Avrasyacılık izlemesi⁹¹ ve bu açıdan Türkiye'yi de mücadele edilmesi gereken bir rakip olarak görmesi söz konusu fikrin, Türk savunucuları tarafından tam anlaşlamadığını göstermektedir. Türk yönetimi tarafından bu fikrin dikkate alınmamış olmasında AKP iktidarlarının dış politikadaki dönem itibariyle en önemli ismi olarak değerlendirilebilecek Ahmet Davutoğlu'nun Türk Dış Politikası'na yön veren fikirlerinin önem arz

⁸⁷ Mitat elikpala, "1990'lardan ...", s.282.

⁸⁸ Avrasyacılık fikrini her iki ülke bakımından taşıdığı anlamları ile mukayese ederek ele alan bir çalışma için bakınız: Alaeddin Yalçınkaya, "Türkiye'nin Avrasyacı Stratejileri", *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası*, Der: Cüneyt Yenigün, Ertan Efegil, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara, 2010, ss.657-679.

⁸⁹ Igor Torbakov, "Making Sense of the Current Phase of Turkish- Russian Relations", <http://www.jamestown.org/docs/JamestownTorbakovTurkeyRussia.pdf>, s.12, 24 Ekim 2007

⁹⁰ Kamala Valiyeva, *a.g.m.*, s.103.

⁹¹ Fırat Purtaş, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Rus İlişkileri: Dışlanmışlar Eksenini mi Avrasyacı Yakınlaşma mı?", *Global Strateji*, 2/6 (2006), s.46.

ettiğini belirtmek yanlış olmayacaktır. Ahmet Davutoğlu 'Stratejik Derinlik' isimli kitabında da Türkiye'nin nasıl bir dış politika izlemesi gerektiği yönünde açıklamalar yaparak "Soğuk Savaş parametrelerinin yok olduğu yeni uluslararası çevre içinde Türkiye jeopolitiğinin rolünün yeniden yorumlanması ve bu yorum üzerinden Türkiye'nin bölgesel etki alanlarının kademeli bir şekilde genişletilerek uluslararası küresel konumunun güçlendirilmesi hedefine yönelik bir dış politika stratejisi izlenilmesi gerektiğini" vurgulamaktadır.⁹² Dönem itibariyle Türkiye'nin dış politikasının Davutoğlu'nun, Rus dış politikasının da Dugin'in belirtmiş olduğu yönde bir gelişim göstererek ilerlemesinin aynı bölgeler üzerinde etkin olma mücadelesi veren Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerde Avrasyacılık türü fikir akımlarının etkili olmasının önündeki engeller olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç

Türk ve Rus devletleri yüzyıllardır aynı coğrafyalar üzerinde çetin mücadeleler vermiş iki yönetim olmalarına rağmen özellikle 2000'li yıllardan itibaren başta ekonomik ve siyasî alanlarda ilişkilerini geliştirmiş bulunmaktadır. İlişkilerin 21. yy.'ın başlarından itibaren bir gelişim ivmesi kazanmasında, ortaya çıkan uluslararası koşullar kadar her iki ülke yönetiminin sergilemiş olduğu tutum da etkili olmuştur. 1990'lı yıllar boyunca birbirlerine karşı Soğuk Savaş döneminde olduğu kadar tereddütle yaklaşmamış olsalar da yine de ikili ilişkileri olgun bir seviyeye taşıyamayan Türkiye ve Rusya yönetimleri 2000'li yıllar itibariyle uluslararası ortamda beliren yeni koşullar ışığında kendilerini daha yakın hissetmişlerdir. SSCB sonrası yeni binyıla kadar Yeltsin yönetiminde bulunan Rusya Federasyonu ile birbirinden farklı birçok iktidarın yönettiği Türkiye'nin, Soğuk Savaş sonrası dönemin yeni koşulları altında ilişkilerini Soğuk Savaş benzeri bir rekabet halinde sürdürmeleri neticesinde ilişkiler uzun müddet ilerleme kaydedememiştir. 1992 yılında iki ülke arasında imzalanan antlaşma temelinde birçok farklı alanda antlaşmalar imzalanmışsa da özellikle Çeçenistan, Karabağ, PKK, enerji gibi konular temelinde anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. İki ülke yönetimleri de bu anlaşmazlıkları sona erdirmek yerine birbirleri üzerinde baskıcı politika yürütmeyi deneyerek sonuca ulaşmaya çalışmışlardır. Fakat özellikle 2000'li yıllardan itibaren her iki

⁹² Ahmet Davutoğlu, *a.g.e.*, s.117-118

lke de bu politikalarından vazgeçmeye başlamışlardır. 2001 yılında imzalanan 'İkili İşbirliğinden Çok Boyutlu Ortaklığa' isimli antlaşma yeni binyıldaki ilişkilerin hangi yönde ilerleyeceğinin bir işareti olmuştur. Bundan sonra Putin yönetimindeki Rusya ve Erdoğan liderliğindeki AKP hükümetleri yönetimindeki Türkiye karşılıklı olarak ilişkileri ilerleten adımlar atmışlardır. Soğuk Savaş döneminin izlerini barındıran 1990'lı yıllardaki politikalar yerine, gittikçe işbirliğine dönük politikalar geliştirilmeye çalışılmıştır. İlişkilerin bu yönde gelişim göstermesinde şüphesiz uluslararası koşulların da etkisi bulunmaktadır. Özellikle ABD'nin dış politik hamleleri karşısında her iki ülke birbirine yakın politikalar izlemiştir. Türkiye açısından bu durumun milâdı ABD askerlerinin Türkiye topraklarını kullanarak Irak'ın işgalini gerçekleştirmelerine olanak veren tezkerе'nin 1 Mart 2003'te TBMM'de reddedilmesi olmuştur. Bu tezkerenin ardından Türkiye 'stratejik müttefiki' ABD'den bağımsız politikalar yürütmeye başlamış; bu çerçevede Rusya ile ilişkilerini ekonomik ve siyasî alanlar başta olmak üzere çok çeşitli alanlarda hızlı bir şekilde ilerletmiştir. Putin ve Erdoğan yönetimleri, geliştirmiş oldukları dış politik açılımlarla ilişkilerin ileri bir seviyeye taşınmasında uluslararası koşullar kadar etkili olmuşlardır. Dönem itibarıyla Putin'in takınmış olduğu pragmatist tutum ile Türkiye'nin Ahmet Davutoğlu'nun 'Stratejik Derinlik' ilkeleri temelinde şekillenen dış politikası ilişkilerin bu seviyeye ulaşmasını sağlamıştır. Ancak her iki yönetim de nerdeyse tüm dünya ülkelerinin özellikle enerji alanında çıkarlarını arttırma peşinde oldukları aynı coğrafyalar üzerinde mücadele veriyor olduklarının farkındalığı ile ilişkilerin seviyesini kendi çıkarları açısından en üst seviyede tutma gayreti göstermekten de geri durmamışlardır. İşte bu durum günümüze kadar uzanan bir etki ağı içerisinde ikili ilişkilerin ulaşacağı seviyenin zeminini teşkil etmek adına büyük önem taşımıştır.

Kaynakça

Akten, Necmettin; Ece, Jale Nur; Oral, Nilüfer; Kanbolat, Hasan, "Karadeniz'in Değişen Jeopolitiğı Çerçevesinde 71. Yıldönümünde Montrö Boğazlar Sözleşmesi", *Avrasya Dosyası*, 13/1 (2007), s.103-139.

Aras, Bülent, "Türkiye ve Rusya Federasyonu: Çok Boyutlu Ortaklık", *SETA Analiz*, 10 (2009)

Aslanlı, Araz, "Azerbaycan'ın BDT'ye Üyelik Sürecinde Temel Dinamikler", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (2017), s.86-101.

Balcer, Adam, "The Future of Turkish - Russian Relations: A Strategic Perspective", *Turkish Policy Quarterly*, 8/1 (2009), s.77-87.

Bozkurt, Giray Saynur, "Türkiye-Rusya İlişkileri: Tarihi Rekabetten Çok Boyutlu İşbirliğine", *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası*, Der: Cüneyt Yenigün, Ertan Efeğil, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara 2010, s.699-723.

Çelikpala, Mitat, "Rekabet ve İşbirliği İkileminde Yönünü Arayan Türk-Rus İlişkileri", *Bilig*, 72 (2015), s.117-144.

Çelikpala, Mitat, "1990'lardan Günümüze Türk-Rus İlişkileri", *Avrasya Dosyası*, 13/1 (2007), s.267-298.

Çiftçi, Kemal, "Karadeniz'in Değişen Stratejik Konumu ve Türkiye", *Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz*, Der: Osman Metin Öztürk-Yalçın Sarıkaya, Platin Yayıncılık, Ankara 2005, s.165-184.

Çulha, Efe, "Türk-Rus İlişkilerinin Kronolojisi (1991-2017)", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 3/2 (2016), s.287-298.

Dağı, Zeynep, "Ortadoğu Denklemine Büyük Güç Rusya: Hamas Krizi ve Lübnan Savaşı", *Avrasya Dosyası*, 12/2 (2006), s.251-280.

Davutoğlu, Ahmet, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, 19. Baskı, Kasım 2004

Duman, Mehmet; Samadov, Nigâr, "Türkiye ile Rusya Federasyonu Arasındaki İktisadi ve Ticari İlişkilerin Yapısı Üzerine Bir İnceleme", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (2003), s.25-47.

Efeğil, Ertan, "Türk-Rus İlişkileri: Bölgesel İşbirliği veya Stratejik Kazanç?", *21.yy.'da Türk Dış Politikası*, Ed: İdris Bal, AGAM Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2006, s.371-391.

Erhan, Çağrı, "Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları", *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*, Ed: Refet Yinanç - Hakan Taşdemir, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2002, s.55-82.

İmanov, Vügar, "Türk - Rus İlişkilerinde Yakınlaşma Dönemleri", *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası*, Der: Cüneyt Yenigün, Ertan Efeğil, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara 2010, s.725-740.

İşeri, Emre; Özdemir, Volkan; Dilek, A. Oğuz, "Jeopolitik Rekabetten Enerji İşbirliğine: Türkiye-Rusya İlişkileri", *Türkiye'nin Değişen Dış Politikası*, Der: Cüneyt Yenigün, Ertan Efeğil, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara 2010, s.741-760.

Kalaycı, Cemalettin, "Rusya Federasyonu ile Ticarete Türkiye'nin Açmazları", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8/1 (2013), s.37-57.

Kamalov, İlyas, *Moskova'nın Rövanşı: Putin Dönemi Rus Dış Politikası*, Yeditepe Yayınevi, 1. Basım, 2008.

Kanbolat, Hasan, "Türkiye Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin Dönem Başkanlığı'na Hazırlanıyor", *Stratejik Analiz*, 74 (2006), s.61-68.

Kekevi, Serkan, *Batı'nın Çöküşü ve Türk Dış Politikası*, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, 2004.

Kınıklıoğlu, Suat, "Türk-Rus İlişkileri: Kasyanov Ziyareti'nin Anatomisi", *Avrasya Dosyası*, 6/4 (2001), s.155-164.

Kolobov, O. A., "Türkiye-Rusya Ekonomik İlişkileri", *I. Uluslararası Türk-Asya Kongresi*, TASAM Yayınları, 2006.

"Komşuluktan Stratejik İşbirliğine: Türk-Rus İlişkileri", *ORSAM*, 18 (2010).

Kornilov, A. A., "Türkiye-Rusya İlişkileri: Siyasi Diyalog", Çev: Almagül İsina, *I. Uluslararası Türk-Asya Kongresi*, TASAM Yayınları, 2006.

Kumar, Rama Sampath, "President Putin: Good Czar or Bad Czar?", *Economic and Political Weekly*, 35/23 (2000), s.1904-1906.

Murat Yetkin, "Putin Ziyareti'nin Önemi Büyük", *Radikal Gazetesi*, 7 Aralık 2004.

Murat Yetkin, "Rüya Gibi Bir Proje", *Radikal Gazetesi*, 3 Mayıs 2005.

Oğan, Sinan, "11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikasında Rusya", *Avrasya Dosyası*, 10/1 (2004).

Oğan, Sinan; Erdem, Ayfer, "Rusya'da Siyaset ve Oligarklar", *Stratejik Analiz*, 4/43 (2003), s.55-60.

Oran, Baskın, *Türk Dış Politikası, Cilt: III 2001-2012*, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2013.

Özbay, Fatih, "The Relations between Turkey and Russia in the 2000s", *Perceptions*, 16/3 (2011), s.69-92.

Özbay, Fatih, "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye – Rusya İlişkileri: 1992-2010", *Bilge Strateji*, 2/4 (2011), s.35-77.

Özden Cankara, Pınar; Cankara, Yavuz, "Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (2007), s.193-212.

Özkeçeci Taner, Binnur, "Koalisyon Hükümetleri ve Türk Dış Politikasının Oluşturulması", *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi*, Cilt 1, Ed:Ertan Efeğil, Rıdvan Kalaycı, Nobel Yayıncılık, 1. Basım, Nisan 2012, s.271-287.

Pamir, Necdet, "BTC Bir Uzun Yolculuk", *Cumhuriyet Gazetesi Strateji Eki*, 21 Eylül 2004.

Pamir, Necdet, "Karadeniz: Enerji Güvenliğine ve Kaynakların Çeşitlendirilmesine Açılan Kapı", *Avrasya Dosyası*, 13/1 (2007), s.243-265.

Pamir, Necdet, "Putin'in Son Hamlesinin Önemi ve Türkiye'ye Etkisi", *Hürriyet Gazetesi*, <http://www.hurriyet.com.tr/strateji/6527905.asp?gid=202>, 17 Mayıs 2007.

Peterson, Lee, "Başkan Putin ve İcraatları Rusya'da Eskiye Dönüş Olarak Kabul Edilebilir mi?", Çev: Erhan Şener, *Avrasya Dosyası*, 6/4 (2001), s.16-23.

Purtaş, Fırat, *Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu*, Platin Yayıncılık, Ankara 2005.

Purtaş, Fırat, "Soğuk Savaş Sonrası Türk-Rus İlişkileri: Dışlanmışlar Eksenini mi Avrasyacı Yakınlaşma mı?", *Global Strateji*, 2/6 (2006), s.40-55.

"Putin-Erdoğan, Soçi'de Ekonomi ve Enerji Görüştü", *Radikal Gazetesi*, 18 Temmuz 2005.

"Putin ile Sezer Çok Boyutlu Ortaklığa Gaz Veriyor", *Radikal Gazetesi*, 30 Haziran 2006.

Sakwa, Richard, "Putin's Leadership: Character and Consequences", *Europe-Asia Studies*, 60/6 (2008), s.879-897.

Seiffert, Wolfgang, *Vladimir V. Putin*, Gendaş Kültür Yayıncılık, Ağustos 2004.

Sever, Ayşegül, "Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkilerinde Çatışma Rekabet ve İşbirliği", *Avrasya Dosyası*, 7/3 (2001), s.227-248.

Sezer, Sema; Özkan, Ayşe, "Kıbrıs'ta Referandum: Evet-Hayır Yarışmasının Galibi Kim?", *Stratejik Analiz*, 5/50 (2004), s.59-69.

Shevtsova, Lilia, "Vladimir Putin", *Foreign Policy*, 164 (2008), s.34-40.

Sönmez, A. Sait, "Moskova'nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası", *Avrasya Etüdüleri*, 37 (2010) s.37-76.

Sönmez, A. Sait, "Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Yeltsin Dönemi Rusya Federasyonu'nun Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleriyle İlişkileri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27 (2010), s.277-290.

Sönmezoğlu, Faruk, *Son Onyıllarda Türk Dış Politikası 1991-2015*, DER Yayınları, İstanbul 2016.

Sönmezoğlu, Faruk, *II. Dünya Savaşından Günümüze Türk Dış Politikası*, DER Yayınları, İstanbul 2006.

Stent, Angela E., "Restoration and Revolution in Putin's Foreign Policy", *Europe-Asia Studies*, 60/6 (2008), s.1089-1106.

Torbakov, Igor, "Making sense of the Current Phase of Turkish- Russian Relations", <http://www.jamestown.org/docs/JamestownTorbakovTurkeyRussia.pdf>, 24 Ekim 2007.

Tüfekçi, Özgür, "İşbirliği ve Kriz İkileminde Türkiye-Rusya İlişkileri", Ed:Kemal İnat, Ali Aslan, Burhanettin Duran, *AK Parti'nin 15 Yılı Dış Politika*, SETA Yayınları, 2017, s.135-153.

Türbedar, Erhan, “Karadeniz’de Değişen Dinamikler: Bulgaristan ve Romanya’nın Rollerini”, *Avrasya Dosyası*, 13/1 (2007), s.225-242.

Üren, Mustafa, “Küresel Güç Olma Hedefi Bağlamında Rusya’nın Doğu Akdeniz Politikası”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31 (2021), s.851-874.

Valiyeva, Kamala, “Eurasian Pivot in Russian and Turkish Foreign Policy: Eurasianism as an Ideational Premise?” *Contemporary Turkish – Russian Relations From Past To Future*, Ed: İlyas Topsakal – Ali Askerov, İstanbul University Press, İstanbul, 2021, s.87-111.

Yalçınkaya, Alaeddin, “Türkiye’nin Avrasyacı Stratejileri”, *Türkiye’nin Değişen Dış Politikası*, Der: Cüneyt Yenigün, Ertan Efegil, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara 2010, s.657-679.

Yeşilot, Okan; Özdemir, Burcu, “Turkish – Russian Relations In The Putin Era” *Contemporary Turkish – Russian Relations From Past To Future*, Ed: İlyas Topsakal – Ali Askerov, İstanbul University Press, İstanbul, 2021, s.27-38.

Extended Abstract

Throughout history, certain geographies have come to the forefront in power struggles in the world. This situation, which is tried to be interpreted with geo-political evaluations, has also been valid for the lands ruled by the Turkish and Russian administrations, which have made a name for themselves throughout history. Both governments, which extended their power over the geographies under their sovereignty to other parts of the world with a continuous expansion activity, have often inevitably confronted each other. These confrontations directly affected the perception levels of both societies and the administration and determined the course of the process. During World War I, the Russian regime withdrew from the war and underwent a regime change in the face of the Turkish government's obstruction of the aid provided by its allies. Subsequently, the Russian administration's attempts to realize its territorial ambitions on Türkiye before, during and after World War II, and its harsh and inhumane interventions against the communities within its structure, which share the same social, cultural and religious codes with the Turks, strengthened the question marks in the eyes of the Turkish administrations. The doubts on the Russian side about the direction of the close relations that Turkish administrations would establish with other Turkic communities under Russian rule, and the fact that Turkish administrations have always been in close relations with the Western world since the Cold War, have also shaped the perceptions of the other side. Despite all these perceptions, the current administrations in Moscow and Ankara have started to positively improve their mutual relations since the early 2000s. In fact, although the topics of bilateral relations that emerged after the collapse of the USSR did not change much, the way the issues were handled, the attitudes of the actors and the international developments helped to determine the direction of the relations. Since the 1990s, the issues that have dominated relations between the two countries have been trade, security and politics in a very broad sense. All three topics continued to be present in relations in the 2000s, however this time the relations were both deepened and not limited to these three topics. The competition-oriented development of bilateral relations in the 1990s gradually began to change in the early 2000s, accompanied by the rhetoric of 'cooperation over competition' and 'strategic partnership'.

The fact that the Russian government underwent a change of administration in 1991 was a continuation of the turbulent process it has been going through for the last 100 years. The Russian government, which has been able to maintain its status as one of the largest states in the world despite experiencing so much turmoil within itself in such a short period of time, has tried to spread the stability it has achieved in the administration to all other

areas since the beginning of the 2000s. At this point, the stable structure provided under the name of Vladimir V. Putin brought about a new restructuring process in all mechanisms of the state. The fact that this restructuring process, especially in the fields of economy, security and foreign policy, concerns the whole world in terms of its level of impact deserves to be recorded as positive developments for Putin, who aims to transform Russia back into a world power. Under Putin's leadership, the Moscow administration, which is trying to regain its former strong position, has continued to coordinate its foreign policy with its policies in other areas. Putin, who has transformed the value of the underground resources coming out of his territory from a mere economic value, has placed it at the centre of his foreign policy and successfully turned it into a political argument. Since this active stance on energy has pushed his interlocutors to take new positions in the international arena, Putin has made great gains on the energy issue in the period extending to the present day. The fact that other states of the world, which are rich in reserves, have not been able to use energy as actively as the Putin administration in their foreign policies differentiates Putin-led Russia from other countries. In addition to the economic benefits of having energy resources alone, political will comes to the fore in terms of turning this into a political gain. As seen in the case of Venezuela, even the economic return of underground resources may not make sense when the political will is not strong. Putin, who has been the President of the Russian Federation for 23 years since 2000, except for the one-term presidency of his close colleague Dmitry Medvedev, has made very successful moves in his administration to turn energy into political gain and has enabled his country to gain a meaningful momentum in foreign policy.

In the face of the US-led Western world's military superiority efforts, especially within the framework of NATO, Russia has reacted swiftly and harshly to such initiatives in the regions that it does not hesitate to see as its sphere of influence. In the face of the military moves first in Central Asian states and then in the Caucasus and the countries of Eastern and Northern Europe, Russia, rather than retreating to its own borders and remaining on the defensive, either made a presence in the regions in question or tried not to allow the process to develop to its detriment by using its influence in the region. At this point, Russia, which does not hesitate to intervene directly in hot conflicts from time to time, prefers hard power over soft power in both domestic and foreign policy. As mentioned above, the Putin administration, which combines its economic and political power gained through energy with military moves in its foreign policy, thus does not only limit itself to the regions it defines as its own sphere of influence, but also appears in the international arena in different regions and issues. As a permanent member of the UN Security Council, Russia strengthens its power with the influence it has at the

point of making decisions that concern the whole world, and gives life to its opposition to the post-Cold War perception of the US as the only 'superpower' with such stances, attitudes and actions.

Following the end of the Cold War, Türkiye which failed to enter the new period prepared politically, economically, militarily and strategically, compounded this unpreparedness with political and economic instability that would last until the early 2000s. From 1991 to 2002, Türkiye went through 10 different governments, and in the same 11-year period, it was subjected to two major economic crises, as the saying goes a 'post-modern' military coup d'état and severe terrorist attacks. Türkiye, which started the post-Cold War period with such negative developments, could not make a comprehensive progress in its relations with Russia, the successor of the USSR, which represented one pole of this war. It can be said that Türkiye's unpreparedness as well as the vividness of the threats posed by the USSR to Türkiye since the Cold War period played a role in the failure to develop relations immediately. As a matter of fact, the rulers with the aforementioned mental codes spent almost all of their political lives in the Cold War period and their perspectives on all kinds of developments were greatly affected by this situation. In its foreign policy, Türkiye's close relations with other Turkic Republics that gained their independence after the USSR, undertaking the patronage of alternative projects to Russia in the transportation of the underground resources of these countries to the world markets, and showing close interest in the Chechen Question within the Russian territory at the social and administrative levels have been the issues that directly affect the course of Türkiye's relations with Russia. During the period of Foreign Minister İsmail Cem, which lasted from the late 1990s to the early 2000s, the two countries began to give their relations a different framework. In particular, the approach of then Prime Minister Bülent Ecevit, who saw the Chechen issue as an internal matter of Russia, was welcomed by Russia and both countries began to diversify their bilateral relations by removing issues related to threats to their security from their agendas. This diversification effort continued during the AKP (Justice and Development Party) governments led by Recep Tayyip Erdoğan, who came to power in 2002. Energy, security and foreign policy issues, which have been a problem between the two countries since the 1990s, have ceased to be problems and started to be recognized as areas of cooperation. As a matter of fact, Chechens are still present on Russian land, Türkiye and Russia are still trying to make gains in the energy field within the framework of different projects, and there are still different approaches in foreign policy in bilateral, regional and international relations. Despite all these differences, the parties have started to build cooperation and partnerships on the same issues rather than a competitive environment as in the 1990s. It is clear that there is no single

factor that has led to this positive trend in relations. The stable governance of both countries with new political visions, the focus of these political visions on areas of cooperation rather than conflict, the new developments in international relations after the US interventions in Afghanistan and Iraq brought the two countries closer, Russia's desire to be a reliable energy supplier and Türkiye's desire to be a secure energy transit country, and the desire of both countries to be actively involved in the processes emerging in the face of regional developments have shifted relations from competition to cooperation. The fact that the areas of cooperation were previously areas of competition did not prevent both countries from trying to maximize their own interests. In the field of energy, Türkiye activated the Baku-Tbilisi-Ceyhan Oil Pipeline against Russia and continued similar projects, while Russia signed similar projects in which Türkiye was not involved. These two different approaches did not lead to conflicts between the two sides; on the contrary, the two countries were able to realize joint projects such as the Blue Stream. The problems in Chechnya lost its status as one of the agenda items between the two countries in a process of normalization. With Türkiye's approach to the existence of Chechnya within the framework of Russia's territorial integrity, the meaning of this problem for Russia has ceased to be a threat. As for the PKK terrorism against Türkiye, although Russia still does not recognize the PKK as a terrorist organization to this day, it seems to have given up using it as a trump card as it did in the 1990s. Since the early 2000s, both countries have taken a stance on different grounds, sometimes on the same denominator and sometimes on different grounds, in response to the initiatives of other world states, especially the United States, in the close neighbourhood of Türkiye and Russia.

The idea of Eurasianism, which entered into circulation in the world of politics and ideas of both countries in order to constitute an intellectual basis for all these common interest maximization efforts of the two countries, has not been fully met. It can be said that the differences between the theses put forward by Dugin, who is the representative of the idea on behalf of Russia, and the perception of this idea in Türkiye have led to the fact that it is not very respected by the state administrations.

This study discusses the main topics that constitute the basis for this dimension of the relations between Türkiye and Russia, which have reached a very intense and comprehensive dimension today. Thus, this study aims to contribute to the understanding of the course of development in question by examining on which ground the existing relations are built.